

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky

Bakalářská práce

Literární výchova v mateřské škole

Vedoucí práce: doc. PhDr. Helena Zbudilová, Ph.D.

Autor práce: Lucie Skibová, Dis.

Studijní obor: Pedagogika volného času

Ročník: III.

2020

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb., zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

27.3.2020

.....

Lucie Skibová, Dis.

Poděkování

Velmi ráda bych poděkovala doc. PhDr. Heleně Zbudilové, Ph.D. za její čas, trpělivost, připomínky, rady, podporu a odborné vedení, které mi během zpracování práce poskytovala.

Dále bych ráda poděkovala všem pracovníkům mateřské školy Jílovská, ve které jsem mohla svoji práci realizovat. Hlavně pak všem ochotným kolegyním za zodpovězení mých otázek.

Obsah

ÚVOD.....	6
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 Vymezení klíčových pojmů	8
1.1 Čtení.....	8
1.2 Čtenářská gramotnost	8
2 Předčtenářská gramotnost	10
2.1 Faktory ovlivňující předčtenářskou gramotnost.....	11
2.2 Rodina.....	11
2.3 Mateřská škola.....	12
2.3.1 Osobnost pedagoga.....	13
3 Vývoj dítěte v předškolním věku.....	15
4 Rámcový vzdělávací program	16
4.1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.....	16
4.2 Hlavní principy RVP PV.....	17
4.3 Ukotvení literární výchovy v RVP PV.....	18
5 Výchova ke čtenářství v současné mateřské škole.....	19
5.1 Čtenářské strategie.....	20
6 Charakteristika MŠ Jílovská na Praze 4.....	23
6.1 Literární výchova v MŠ Jílovská.....	24
6.2 Integrace dětí s OMJ.....	26
6.3 Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP).....	27
6.3.1 Cíle a kompetence vzdělávacího programu.....	28
6.4 Režim dne.....	28
6.5 Využití výchovy literaturou ve vzdělávacím programu mateřské školy.....	29
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	31
1 Stanovení cíle.....	31
2 Metodika výzkumu.....	31
3 Hypotézy.....	32
4 Výzkumný vzorek.....	32
5 Vyhodnocení výzkumu.....	32

6	Vyhodnocení rozhovorů.....	36
7	Pracovní listy.....	38
7.1	Cíle	38
7.2	Zpracování.....	38
7.3	Aplikace pracovních listů	39
7.4	Evaluační tematických bloků.....	48
	ZÁVĚR.....	49
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	51
	SEZNAM ZKRATEK.....	55
	SEZNAM PŘÍLOH.....	56
	ABSTRAKT.....	70
	ABSTRACT.....	71

ÚVOD

„Chcete zmoudřet? - Měj ty světe – otevřete knížku – čtěte!“

Jiří Žáček

Tento citát Jiřího Žáčka je především vodítkem pro rodiče, učitele, vychovatele ale také pro všechny, kteří přemýšlejí o výchově a rozvoji dětí. Pokud chcete dítě kvalitně připravit pro život, čtěte mu. Četba je nedílnou součástí pro správný vývoj dítěte, rozvíjí jeho představivost, myšlení, řeč, paměť, ale i vnímání světa kolem sebe.

Bakalářská práce je zaměřena na literární výchovu v Mateřské škole, Praha 4, Jílovská 75 (dále jen MŠ Jílovská), kde jsem tři roky pracovala jako učitelka ve třídě Berušek. Během působení v této školce jsem si všimla různých přístupů při aplikaci literární výchovy. Problematika mě zaujala natolik, že jsem si toto téma zvolila pro svoji bakalářskou práci. Budu se snažit popsat, jak je možné využít práci s knihou v praxi, zamyslet se nad tím, proč je důležité podporovat u dětí zájem o literaturu, poskytovat jim dostatečný výběr knih a především rozvíjet jejich předčtenářskou gramotnost. K tomu všemu potřebují děti nás, dospělé, ať už v roli rodičů nebo pedagogů, abychom jim věnovali svůj čas a snažili se v nich vybudovat lásku ke knihám a touhu číst. V práci budu uplatňovat jak odbornou literaturu a názory odborníků, tak zároveň vlastní poznatky získané v praxi.

Cílem bakalářské práce je analyzovat současný stav literární výchovy a používání učebních metod v MŠ Jílovská. Zaměřím se také na propojování literární výchovy s ostatními oblastmi předškolního vzdělávání.

Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. V teoretické části budou vymezeny klíčové pojmy související s problematikou literární výchovy. Popsána bude literární výchova podle kurikulárních dokumentů (Rámcově vzdělávací program pro předškolní vzdělávání a Školní vzdělávací program MŠ Jílovská) a vývoj dětí v předškolním věku. Jádro teoretické části bude tvořit popis aktuálního pojetí literární výchovy v konkrétní mateřské škole, jak z hlediska obsahu tak i metod. Představeny budou současné i budoucí projekty, do kterých je mateřská škola zapojena. Součástí práce bude zamyšlení, jak osobnost pedagoga ovlivňuje práci s dětmi. Jedna z podkapitol bude věnována problému multikulturní

třídy a dětem s odlišným mateřským jazykem (OMJ) jako specifické součásti výuky literární výchovy MŠ Jílovska.

Praktickou část bude tvořit kvalitativní výzkum (polostrukturovaný rozhovor) s učitelkami výše zmíněné mateřské školy. Součástí práce bude aplikace a vyhodnocení práce s pracovními listy.

Ve své práci se budu opírat o odbornou literaturu, zejména o publikace autorů, kteří se věnují předčtenářské gramotnosti a zmiňují vliv rodiny a mateřské školy při vytváření kladného vztahu dítěte ke knize, jako jsou např. Otakar Chaloupka, Iva Tomášková, Hana Košťálová nebo Vladimíra Gebhartová. Dalším zdrojem informací bude časopis *Informatorium 3-8*, kde se velmi často objevují články věnující se literární výchově. Tento časopis je primárně určen pro učitele mateřských škol, vychovatele školních družin, ale i pro ty, které zajímá výchova a vzdělávání dětí od 3 do 8 let.

Pracovní listy by měly být koncipovány tak, aby se daly využít i v rámci tematicky zaměřeného odpoledne, a byly tak vhodné například i pro vychovatele ve školních družinách. Na dané téma by mohli zrealizovat sportovní soutěže, výtvarné dílny nebo divadelní představení. Doufám, že tato bakalářská práce obohatí nejen mě, ale také další učitele a pedagogy volného času, kteří pracují v mateřských školách nebo ve školních družinách.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení klíčových pojmů

Nejprve se pokusím vymezit základní pojmy související s problematikou literární výchovy. Mezi hlavní pojmy bude patřit čtení, čtenářská gramotnost a s ní související roviny čtenářské gramotnosti.

1.1 Čtení

Východí činností čtenářské gramotnosti je čtení. Pojmy čtení a čtenářská gramotnost bývají často zaměňovány. Samotné čtení je dovednost, které se musíme učit. Po zvládnutí této dovednosti se život člověka zkvalitní. Zvyšuje se jeho touha po vyšším vzdělání a lepším uplatnění v životě. Čtení je základní proces čtenářské gramotnosti, od kterého se odvíjejí další navazující procesy. Je jedním z podstatných nástrojů čtenářské gramotnosti.

Pedagogický slovník definuje čtení jako „druh řečové činnosti spočívající ve vizuální recepci znaků (slov, vět, nejazykových symbolů), jež jsou podnětem pro myšlenkovou činnost (porozumění významu znaků). Proces čtení zahrnuje několik fází, jejichž výsledek má ideálně být porozumění čtenému textu a vnitřní zpracování příslušné informace.“¹

1.2 Čtenářská gramotnost

Čtení a psaní jsou základní dovednosti, které jsou pro člověka, žijícího v dnešní společnosti, nepostradatelné. Jedná se o klíčové dovednosti, bez jejichž osvojení, se nelze rozvíjet ani v dalších vzdělávacích oblastech. Tyto dovednosti, jimiž jsou čtení, psaní, mluvení a naslouchání, utváří čtyři formy komunikace. Umožňují výměnu informací mezi lidmi navzájem. Dnešní člověk je při komunikaci přes mobilní telefon nucen používat čtení a psaní neustále. Osvojení těchto dovedností v raném věku má rozhodující vliv na jeho celostní rozvoj a celkově přispívá ke

1 PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. a MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 34.

zlepšení kvality života.

V *Pedagogickém slovníku* definuje Průcha čtenářskou gramotnost jako „komplex vědomostí a dovedností jedince, které mu umožňují zacházet s písemnými texty běžně se vyskytujícími v životní praxi (např. železniční jízdní řád, návod k užívání léků apod.). Jde o dovednosti nejen čtenářské, tj. umět texty přečíst a rozumět jim, ale také dovednosti vyhledávat, zpracovávat, srovnávat informace obsažené v textu, reprodukovat obsah textu aj. Čtenářská gramotnost je považována za součást funkční gramotnosti.“²

Čtenářská gramotnost je považována za jednu z nejdůležitějších, jelikož nám umožňuje další vzdělávání a získávání nových znalostí, dovedností a zkušeností. Výzkumný ústav pedagogický definuje čtenářskou gramotnost jako „celoživotně se rozvíjející vybavenost člověka vědomostmi, schopnostmi, postoji a hodnotami pro užívání všech druhů textů v různých individuálních a sociálních kontextech“.³

Úroveň čtenářské gramotnosti u žáků na základních školách je v České republice zjišťována prostřednictvím mezinárodních výzkumů PISA (Programme for International Student Assessment) a PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study), jež definují čtenářskou gramotnost jako „schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat jej k dosažení určitých cílů. K rozvoji vlastních schopností a vědomostí a k aktivnímu začlenění do života společnosti.“⁴

Ve čtenářské gramotnosti se prolíná několik **rovin**, z nichž žádnou nelze opominout. Jedná se o vztah ke čtení, doslovné porozumění textu, vysuzování, metakognici, sdílení a aplikaci.

- **Vztah ke čtení:** Předpokladem pro rozvoj čtenářské gramotnosti je radost ze čtení a vnitřní potřeba číst. U dětí v předškolním věku jde především o čtení společné. Dětem čte někdo dospělý, který by měl volit knihy přiměřené věku i vkusu dítěte. Tyto knihy by měly u dětí podporovat jejich fantazii a přinášet jim uspokojení. Pokud má dítě kladný vztah ke knize, volí mezi několika nabízenými činnostmi právě čtení nebo prohlížení knih.

2 PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. a MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 34.

3 ALTMANOVÁ, J. a kol. *Gramotnosti ve vzdělávání*, s. 11.

4 BLAŽEK, R. a kol. *Mezinárodní šetření PISA 2018, Národní zpráva*, s. 13.

- **Doslovné porozumění textu:** Čtenářská gramotnost staví na dovednosti dekódovat psané texty a se zapojením dosavadních znalostí a zkušeností budovat porozumění na doslovné úrovni. Pro začínající čtenáře to tedy znamená naučit se správně technicky číst, což je základ elementárního čtení a psaní. Čtenář musí umět text správně přečíst a zpětně se k němu vrátit, přičemž musí být schopen odvyprávět, co četl.
- **Vysuzování z textu:** Čtenářsky gramotný člověk musí umět nejen správně technicky číst a porozumět čtenému textu, ale zejména pochopit z přečteného, jaký záměr autor měl a co chtěl čtenáři sdělit. Měl by umět vyvozovat závěry a texty posuzovat (kriticky hodnotit) z různých hledisek.
- **Metakognice** je dovednost umět zvolit správné strategie, které čtenáře ke čtení motivují. Je to tedy dovednost umět pro danou věkovou skupinu zvolit vhodný text. Záměrně volit strategie pro lepší porozumění. Zvolit text tak, aby jej byl čtenář schopný analyzovat, porozumět mu a vyhodnotit závěry. Metakognitivní zručnost je pro vývoj čtenářské gramotnosti klíčová.
- **Sdílení:** Čtenářsky gramotný člověk potřebuje své přečtené poznatky porovnat, sdílet a diskutovat s ostatními čtenáři. Potřebuje přemýšlet o shodách a rozdílech. Porovnává s nimi své pochopení textu. Interpretuje svoje nápady a diskutuje na dané téma.
- **Aplikace:** Čtenářsky gramotný člověk využívá poznatky získané prostřednictvím čtení k dalšímu seberozvoji.⁵

2 Předčtenářská gramotnost

Pedagogický slovník nezahrnuje pojetí předčtenářské gramotnosti. To lze najít například v tematické zprávě České školní inspekce z roku 2011 pod názvem

⁵ Srov. FASNEROVÁ, M. *Prvopočáteční čtení a psaní*, s. 56-57.

„Podpora rozvoje čtenářské gramotnosti v předškolním a základním vzdělávání“. Vychází z definice, kterou používají projekty PISA a PIRLS. Předčtenářskou gramotnost definuje v širším pojetí jako prostor pro získání prožitku ze čtení, ale také získání základů čtenářských dovedností (např. vizualizace, předvídání, hledání souvislostí). Promyšlený a vědomý přístup k utváření těchto dovedností v raném věku pak umožňuje jejich aplikaci do běžného života dítěte, čímž se rozvoj předčtenářských dovedností stává nenásilným a přirozeným procesem.⁶

Jednu z možných definic nám nabízí i Průcha a kol., který definuje čtenářskou pregramotnost takto: „*Jedním z úkolů vzdělávání v mateřské škole má být vytváření pregramotnosti dětí, tj. elementárních dovedností a pozitivních postojů, které jim později ve školním vzdělávání umožňují osvojit si skutečnou gramotnost (zejména dovednost čtení a psaní). Počátky pregramotnosti se zakládají již v raném věku, jestliže děti přicházejí v rodině do styku s obrázkovými knihami, poslouchají mluvené nebo čtené pohádky, učí se rozpoznávat písmena abecedy apod., a tím rozvíjejí své jazykové a komunikační schopnosti. Souhrnně se tyto dovednosti označují termínem **čtenářská pregramotnost**.*“⁷

2.1 Faktory ovlivňující předčtenářskou gramotnost

Faktorů ovlivňujících předčtenářskou gramotnost je mnoho. Nejdůležitějšími jsou rodina a mateřská škola, které nejvíce ovlivňují osobnost a rozvoj dítěte. Velmi důležitá je i vnitřní motivace naučit se číst a genetická predispozice.

2.2 Rodina

První setkání dítěte s knihou zajišťuje rodina. Rodiče jsou ti, kteří by měli dítěti nabídnout vhodnou literaturu. Mají rozhodující vliv na to, zda dítě získá kladný vztah ke čtení.

Výchova ke čtenářství začíná již v útlém věku. První čtenářskou zkušeností bývá leporelo, kde začíná dítě „číst obrázky“. Rodič ukáže dítěti obrázek, řekne „kočka“ a dítě si zapamatuje, že tento obrázek znamená kočka. Místo písmenek se

6 Srov. Česká školní inspekce ČR [online], [cit. 2019-11-04]. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDFel publikace/Tematicke zpravy/2011TZpodporarozvoje ctenarske gramotsti.pdf>

7 PRŮCHA, J. a kol. *Předškolní dítě a svět vzdělávání*, s. 198.

děti nejprve učí poznávat to, co je vyobrazeno v knize. Tímto způsobem se začíná rozvíjet jejich předčtenářská gramotnost.

To, jaký mají rodiče vztah ke čtení se samozřejmě odráží i v jejich výchově. Tam, kde s dítětem tráví chvíle předčítáním knih a společným prohlížením obrázků, je značná šance, že dítě získá lásku ke knihám a bude mít větší motivaci naučit se číst. Pokud ani rodiče nemají kladný vztah ke čtení, nelze předpokládat, že by jejich potomek získal vztah opačný.

V dnešní době mobilů, počítačů a hlavně internetu je těžké dítě zaujmout knihou. Mohli bychom se ale pokusit děti nalákat na knihu, která byla filmově zpracována. Přesto, že se jedná o nečtenáře, i hezky udělané ilustrace mohou dítě ke knize přitáhnout. Někdy je vhodné nechat výběr knihy na dítěti, jindy mu ji můžeme vybrat sami. Právě díky filmu nebo kamarádům si dítě o knihu řekne často i samo. Důležitý je také obsah domácí knihovny, její dostupnost a přiměřenost k věku dítěte.

Dětem bychom neměli jen číst, ale je důležité si o přečtené knize nebo kapitole i povídat. Je to součást správného čtenářského návyku. Tímto způsobem totiž zjistíme, zda dítě čtenému textu porozumělo.

Rozvoj čtenářství můžeme podporovat nejen čtením, ale také pomocí společenských her. Stolní hry rozvíjejí řeč, paměť, myšlení a zrakovou a sluchovou percepci. Tyto dovednosti jsou důležité pro zvládnutí čtení a následné pochopení čtených textů.⁸

To, co dítě v tomto věku prožije, bude mít vliv i na jeho další vývoj. Potřebuje se cítit v bezpečí, vědět, že ho rodiče milují takové, jaké je, i se všemi jeho chybami, že se na ně může spolehnout a může s nimi hovořit o všem. Pro dítě je důležité sdělovat, co zajímavého ten den prožilo. Nejprve vypráví svůj den, který prožilo s maminkou, tatínkovi po návratu z práce. Poté, když je větší a nastoupí do mateřské školy, chce vyprávět každému, kdo si ho vyzvedne to, co se ten den nového dověděl, co dělala paní učitelka a ostatní děti.

2.3 Mateřská škola

Dítě do mateřské školy obvykle nastupuje ve třech letech. Musí být potřebně

⁸ Srov. TOMÁŠKOVÁ, I. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*, s. 14.

zralé, aby nástup zvládlo. S nástupem souvisejí i nové nároky a požadavky kladené jak na dítě, tak i na rodiče. V novém prostředí si musí dítě zvyknout, začlenit se do již vzniklého kolektivu a naučit se respektovat nejen pravidla, která jsou ve třídě stanovena, ale i lidi kolem sebe.

Velmi podstatná je spolupráce rodičů a mateřské školy. Měli by si mezi sebou předávat důležité informace o dítěti. Učitelka nebo učitel bude mít tak možnost dítě lépe poznat. Rodiče by se měli snažit navázat přátelský vztah, popovídat si a ne jen vyzvednout dítě ze školky a říct „dobrý den“ a „na shledanou“.

Mateřská škola má velký vliv na rozvoj dítěte ve všech oblastech, a to i v oblasti předčtenářské gramotnosti. Učitelé rozvíjí u dětí schopnosti, dovednosti a vědomosti, trénují jejich paměť, koncentraci pozornosti a soustředěnost, které při samotném čtení bude dítě potřebovat.⁹ Jejich znalosti si mohou ověřit například pomocí pracovních listů, kde se můžeme ujistit, že dítě správně pochopilo děj, nebo že dokáže dodržet časovou posloupnost.

Měli bychom se ale i ptát kolik času děti stráví v mateřské škole, a kolik s rodinou? U zaměstnaných rodičů, kteří nemají prarodiče, co by jim mohli pomoci, stráví dítě většinu svého denního času v mateřské škole. I vzhledem k tomu je zajisté působení předškolního vzdělávání na utváření a rozvoj dítěte velmi významné.¹⁰

Pokud bychom chtěli charakterizovat ideální prostředí v mateřské škole pro rozvoj předčtenářské gramotnosti, mělo by to vypadat asi takto: každá třída by měla mít vlastní knihovnu, kde budou mít děti volně přístupné knihy, měla by obsahovat rozmanité literární žánry jako např. pohádky, encyklopedie, dětské časopisy, ale i leporela pro nejmenší děti. Důležité je i to, aby si děti měly kde knihy prohlížet. Pokud možno čtecí koutek, nebo prostor vymezený pro čtenáře. Učitelka nebo učitel by měli také dětem alespoň jednou denně číst. Ať už při řízené činnosti, nebo před spaním.

2.3.1 Osobnost pedagoga

Velmi podstatnou roli v životě dítěte hraje i osobnost pedagoga, který dokáže

9 Srov. Tamtéž. s. 17.

10 Srov. PRŮCHA, J. a kol. *Předškolní dítě a svět vzdělávání*, s. 200.

značně ovlivnit vývoj dítěte. Někdy pozitivně, ale občas i negativně. Pedagog v mateřské škole působí na rozvoj dítěte celostně. Ovlivňuje jeho osobnostní i sociální rozvoj. Důležité jsou nejen vztahy mezi dítětem a učitelkami, ale i mezi učitelkami navzájem. Špatné profesní vztahy mohou velmi negativně ovlivnit atmosféru ve třídě, potažmo v celé mateřské škole.

Učitelky mají v rámci mateřské školy odpovědnost za vývoj dítěte. Působí na schopnosti, vědomosti a dovednosti dětí tak, aby byly rozvíjeny v širokém rozsahu jejich možností. Od pedagoga v mateřské škole se očekává, že bude mít dostatek vědomostí o předškolním dítěti a dokáže vytvořit vhodné podmínky pro svoji práci. Dokáže zvolit odpovídající metody, dovede otevřeně a pozitivně komunikovat a diferencovat práci podle věku, stavu rozvoje a potřeb jednotlivých dětí.¹¹

Většinou je první pedagog, se kterým se dítě ve svém životě setká. Doposud trávilo většinu času s rodiči nebo prarodiči. Pro další vývoj dítěte je velmi důležité, jak osobnost pedagoga dítě přijme. U většiny dětí je učitelka jednoznačnou autoritou. Přijímají její názory a pak doma nutí rodiče chovat se stejně. V jejich očích je chování paní učitelky to správné. Je to velká odpovědnost a tlak na samotné učitele, aby neudělali chybu, jelikož už v šatně po vyzvednutí svého potomka, by se to rodič dozvěděl a mohl si jít stěžovat. Optimální je proto dobrá spolupráce mezi rodinou a mateřskou školou.

Kvalita výkonu učitelky úzce souvisí:

- *s dovednostmi učitelky v oblasti osobnostní a sociální a v oblasti sociálně - psychologických dovednostech*
- *s dovednostmi a tvořivostí učitelky v oblasti cíleného plánování obsahu práce s dětmi*
- *s odbornou vybaveností učitelky, která dětem umožní rozvíjet se v jejich počátečních zájmech, talentových předpokladech a nadáních tj. dostatečné znalosti esteticko-výchovných oborů a jejich didaktických tendencí a to ve vztahu k předškolnímu věku*
- *se schopností učitelky včas rozpoznat počátky stagnace vývoje dítěte nebo odchylky od běžného vývoje. Pedagogické dovednosti v oboru pedagogické*

11 Srov. PRŮCHA, J. KOŤÁTKOVÁ, S. *Předškolní pedagogika*, s. 60.

*diagnostiky.*¹²

Učitelce současné mateřské školy nestačí jen dobře zpívat, malovat a cvičit, nestačí metodicky zvládnout jednotlivé „výchovy“, dokonce nestačí dobře znát vývojové a pedagogicko-psychologické zvláštnosti dětí předškolního věku k tomu, aby uspěla při práci s dětmi. Učitelky dost často stojí před řešením problémů typu: Jak rozlišit lítostný pláč dítěte od vzteklého, jak pomoci adaptaci a začlenění do skupiny křehké dívenky, jak zvládnout nezkrotné projevy více než „živého chlapce“? Jak taktně sdělit kolegyni, že mluví velmi hlasitě a některé děti to unavuje? Jak uklidnit úzkostnou maminku, jak rozmlouvat se stále nespokojenou babičkou, která každý den odvádí vnuka z mateřské školy? Je to spleť sítí sociálních vztahů.¹³

3 Vývoj dítěte v předškolním věku

Předškolní období je vymezeno třetím až šestým respektive sedmým rokem věku. Končí vstupem dítěte do základní školy. Tedy v době, kdy dítě nastupuje povinnou školní docházkou.

Předškolní věk je důležitým mezníkem v životě dítěte. S nástupem do mateřské školy je na určitý čas odloučeno od rodičů a také získává nové zkušenosti. Některé děti toto zvládají lépe, jiné hůře. Dítě si musí na nové prostředí zvyknout, poznat ho, až pak se v něm může začít cítit bezpečně. V tomto období se dítě rozvíjí zejména po stránce pohybové, tělesné a poznávací. Dochází k rozvoji schopností, které mu umožňují prosazení se ve skupině.¹⁴ Dítě se také postupně osamostatňuje a sociálně rozvíjí.

Celý tento věk úzce souvisí s předčtenářským obdobím. Zde začínají počátky dětského čtenářství. Budoucího čtenáře definuje CHALOUPKA, jako toho, kdo ještě nečte a s uměleckou slovesností se setkává postupně jinak, naslouchá jí nebo vnímá ve vizuálně akustickém spojení např. v televizi či prohlížením knížky souběžně s tím, jak mu někdo vypravuje pohádkový příběh, apod.¹⁵

12 Srov. PRŮCHA, J. KOŤÁTKOVÁ, S. *Předškolní pedagogika*, s. 60-61.

13 Srov. GILLERNOVÁ, I. MERTIN, V. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*, s. 22.

14 VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*, s. 102.

15 CHALOUPKA, O. *Rozvoj dětského čtenářství*, s. 62.

4 Rámcový vzdělávací program

Jedná se o hlavní kurikulární dokument, podle kterého si školy vypracovávají své školní vzdělávací programy. Můžeme ho najít pod zkratkou RVP na všech úrovních vzdělávání. Jeho rámec je pro tvorbu vzdělávacích programů všech oborů vzdělávání v předškolním (RVP PV), základním (RVP ZV), základním uměleckém (RVP ZUV) a středním, který se dělí na gymnázia a střední odborné vzdělávání (RVP G a RVP SOV) a jiném vzdělávání závazný. V České republice byl zaveden v roce 2004 zákonem č. 561/2004 Sb. (školský zákon). Stanoví zejména konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání.

4.1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Jedná se o závazný dokument, který vymezuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. Vznikl v roce 2001 a roku 2004 byl doplněn o klíčové kompetence. Od té doby prošel několika menšími změnami, a v současné době se mateřské školy řídí Rámcovým vzdělávacím programem dále jen RVP PV platným od 1.ledna 2018. RVP jsou také ovlivněny Dlouhodobým záměrem vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT) rozhodlo o zahájení příprav na revize stávajících kurikulárních dokumentů s ohledem na dobu, po kterou jsou RVP s menšími změnami v platnosti. Zásadním podnětem pro přezkoumání kurikulárních dokumentů se aktuálně stala příprava nové strategie vzdělávací politiky. Tvorba Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+ (Strategie 2030+) byla zahájena koncem roku 2018, v lednu 2019 byla ustavena expertní skupina pod vedením prof. Arnošta Veselého.¹⁶

Úkolem expertů je připravit výchozí dokument Hlavní směry vzdělávací politiky ČR 2030+, který bude definovat vizi, priority a cíle vzdělávací politiky v období přesahujícím horizont roku 2030. V připravovaném dokumentu bude popsáno, čeho by mělo být v oblasti vzdělávací politiky dosaženo, včetně prostředků a cest, jak těchto cílů dosáhnout.¹⁷

16 Srov. REVIZE RVP, Národní ústav pro vzdělávání [online], [cit. 2019-11-20]

Dostupné:<http://www.nuv.cz/t/rvp>

17 Srov. Tamtéž.

RVP PV představuje komplexní rámec a zásadní východisko pro tvorbu školních vzdělávacích programů a pro vlastní činnost pedagoga v mateřské škole.¹⁸

RVP PV pracuje se čtyřmi cílovými kategoriemi, jimiž jsou:

1. Rámcové cíle, které vyjadřují obecnou podobu cílů předškolního vzdělávání (rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání, osvojení základních hodnot společnosti, získání osobní samostatnosti a schopnosti se projevovat).

2. Klíčové kompetence, které představují dosažitelné výstupy získané na základě předškolního vzdělávání (kompetence k učení, k řešení problémů, sociální a osobnostní, komunikativní, činnostní a občanské).

3. Dílčí cíle, které se vytyčují pro jednotlivé vzdělávací oblasti (biologická a psychologická, interpersonální, sociálně-kulturní, enviromentální).

4. Dílčí výstupy, kterých má být v jednotlivých vzdělávacích oblastech dosaženo.¹⁹

4.2 Hlavní principy RVP PV

RVP PV byl formulován tak, aby v souladu s odbornými požadavky současné kurikulární reformy:

- *akceptoval přirozená vývojová specifika dětí předškolního věku a důsledně je promítal do obsahu, forem a metod jejich vzdělávání*
- *umožňoval rozvoj a vzdělávání každého jednotlivého dítěte v rozsahu jeho individuálních možností a potřeb*
- *zaměřoval se na vytváření základů klíčových kompetencí dosažitelných v etapě předškolního vzdělávání*
- *definoval kvalitu předškolního vzdělávání z hlediska cílů vzdělávání, podmínek, obsahu i výsledků, které má přinášet*
- *zajišťoval srovnatelnou pedagogickou účinnost vzdělávacích programů vytvářených a poskytovaných jednotlivými mateřskými školami*
- *vytvářel prostor pro rozvoj různých programů a koncepcí i pro individuální profilaci každé mateřské školy*
- *umožňoval mateřským školám využívat různé formy i metody vzdělávání a přizpůsobovat vzdělávání konkrétním regionálním i místním podmínkám,*

¹⁸ Srov. PRŮCHA, J. KOŤÁTKOVÁ, S. *Předškolní pedagogika*, s. 77.

¹⁹ Srov. Tamtéž, s. 77.

*možnostem a potřebám*²⁰

4.3 Ukotvení literární výchovy v RVP PV

V současné době není pojem literární výchova v kurikulárních dokumentech pro předškolní vzdělávání zakotven, ale i přesto je jeho obsahem. Je součástí vzdělávací oblasti 5.2 Dítě a jeho psychika a třech podoblastí: 5.2.1 Jazyk a řeč, 5.2.2 Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace a 5.2.3 Sebepojetí, city a vůle. Není zde však chápána z hlediska nároků literárně teoretického, ale jako prostředek pro rozvoj jazyka a řeči dítěte, včetně kultivace jeho komunikativních schopností a sociálně kulturního chování.²¹

Dílčí vzdělávací cíle v oblasti **Dítě a jeho psychika**, tedy to, co učitel u dítěte podporuje, jsou:

- *rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních (výslovnosti, vytváření pojmů, mluvního projevu, vyjadřování)*
- *rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních) a kultivovaného projevu*
- *osvojení si některých poznatků a dovedností, které předcházejí čtení i psaní, rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka i další formy sdělení verbální i neverbální (výtvarné, hudební, pohybové, dramatické)*²²
- rozvoj slovní zásoby, rozvoj srozumitelného řečového projevu i ve víceslovných větách (zejména u dvou a tříletých dětí)

Dílčí vzdělávací cíle v oblasti **5.2.2 Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace**:

- rozvoj zpřesňování a kultivace smyslového vnímání, tedy slovní označení toho, co dítě vidí na obrázku, rozvoj paměti, představivosti
- udržení potřebného sledu činností a chápání jejich souvislostí
- rozvoj tvořivosti (tvořivé myšlení, řešení problémů)

20 MŠMT, *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*, s. 5.

21 GEBHARTOVÁ, V. *Jak a co číst dětem v MŠ*, s. 7. a 9.

22 MŠMT RVP PV, 2018 s. 17.

- posilování přirozených poznávacích citů (zvědavosti, zájmu, radosti z objevování apod.)
- vytváření pozitivního vztahu k intelektuálním činnostem a k učení, podpora a rozvoj zájmu o učení
- vytváření základů pro práci s informacemi

Dílčí vzdělávací cíle v podoblasti **Sebepojetí, city a vůle**:

- získání relativní citové samostatnosti
- rozvoj schopnosti citové vztahy vytvářet, rozvíjet je a city plně používat
- rozvíjet u dětí pocity jistoty, sebevědomí, vytvářet vhodné podmínky pro samostatný projev dětí
- rozvoj vlastností dítěte během hry i v běžných činnostech
- utvářet počátky mravního vědomí
- rozvoj schopnosti sebeovládání²³

MŠMT se snaží o podporu předčtenářské gramotnosti v rámci reformy Dlouhodobého záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky.

5 Výchova ke čtenářství v současné mateřské škole

Problematicke čtenářské gramotnosti je v současné době věnována značná pozornost. Úroveň čtenářské gramotnosti u českých žáků podle mezinárodního šetření PISA v roce 2018 stagnuje již od roku 2012. Česká školní inspekce došla k závěru, že je třeba poskytnout podporu budoucím učitelům již při přípravě na své povolání. MŠMT, Operační program pro výzkum, vývoj a vzdělávání proto vyhlásil dne 28.2.2018 výzvu na *Šablony II.* pro mateřské a základní školy. Šablony, neboli projekty zjednodušeného vykazování, jsou jedním z možných zdrojů, ze kterých mohou školy získat finanční prostředky například na rozvoj vzdělávání pedagogických pracovníků. Pro mateřské školy je program Šablony realizován již od 2014 a jejich ukončení je plánováno na rok 2020. Na financování šablon je určena částka 200.000 korun na školu a dalších 2.200 korun na žáka. Školy mohou

²³ Srov. MŠMT RVP PV, 2018 s. 19-21.

volit projekty složené ze šablon až do této výše. Mateřské školy si mohou vybrat z následujících: personální podpory (školní asistent, speciální pedagog, sociální pedagog, chůva), osobnostně sociální a profesní rozvoj pedagogů v MŠ, aktivity rozvíjející ICT (informační a komunikační technologie) v MŠ, rozvojové aktivity v MŠ (např. projektové dny), spolupráce s rodiči dětí MŠ a veřejností.²⁴

V rámci tohoto projektu, se mohou pedagogičtí pracovníci přihlásit na kurzy, které jsou hrazené právě z těchto *Šablon II*. Pro podporu výchovy ke čtenářství jsou v nabídce dva kurzy. Rozvoj čtenářské pregramotnosti v mateřských školách s časovou dotací 16 a 8 hodin. Tento vzdělávací program je zaměřen na problematiku čtenářské pregramotnosti, výchovu ke čtenářství a aktuální trendy rozvoje pregramotnosti. Pedagogové se zde mohou zorientovat v základní terminologii, jako je čtenářská pregramotnost, počáteční čtenářská gramotnost, čtenářské kompetence, aj. Cílem kurzu je mimo jiné pěstovat vnímání čtenářství jako celoživotního postoje člověka.²⁵

Díky tomuto projektu *Šablony II* vznikl metodický text pro ředitele a pedagogy mateřských a základních škol s názvem *Gramotnosti pro život, Učíme v souvislostech*. Na příkladech a ukázkách z praxe je popsáno, jak využít *Šablon II* pro podporu rozvoje gramotností. Podle MŠMT má například šablona osobnostně sociální a profesní rozvoj pedagogů na školách téměř stoprocentní realizaci.

Dobře proškolení pedagogové umí efektivně pracovat s knihou, znají metody a formy práce podporující rozvoj čtenářské pregramotnosti, dobře se orientují na současném knižním trhu, prolínají jiné estetické oblasti s výchovou ke čtenářství.

5.1 Čtenářské strategie

V současné době jsou děti vedené ke čtení již od mateřské školy. Sice ještě většinou neumí číst, ale i tak fungují strategie, které jsou zaměřené právě na podporu rozvíjení čtenářských dovedností ale také i na „kritické myšlení“. Tento termín neznamená někoho nebo něco kritizovat, ale jde o získání schopnosti dívat se na

24 Srov. *Šablony II pro mateřské, základní a základní umělecké školy a školská zařízení pro zájmové vzdělávání*. [online]. [cit. 2019-11-28]. Dostupné z:

<https://www.zkola.cz/management/dotaceagranty/ESF/Stranky/Avizo-vyzvy-Sablony-II.aspx>

25 Srov. *Rozvoj čtenářské pregramotnosti v mateřských školách* [online]. [cit. 2019-11-28] Dostupné z: <http://www.sablony-kurzy.cz/kurzy-pro-sablony/sablony-pro-ms/ms-ctenarska-pregramotnost/127-rozvoj-ctenarske-pregramotnosti-v-materskych-skolach-ms-16-hodin-pripravujeme.html>

věci z různých úhlů pohledu. Dítě nemusí souhlasit s příběhem, který mu čteme, ale může projevit svůj vlastní názor.

Pokud chceme pracovat se strategiemi, je důležité si tento pojem definovat. Podle *Pedagogického slovníku* se jedná o „*posloupnost činností, promyšleně řazených tak, aby bylo možné dosáhnout učebního cíle*“²⁶ Učitelé často nevědí, jaký si stanovit cíl, čeho dosáhnout v rozvoji čtenářství a čtenářské gramotnosti. K tomu jim pomůže **vývojové čtenářské kontinuum**. Popisuje vývojovou cestu od předčtenáře až k samostatnému čtenáři. Obsahuje přehled vzdělávacích cílů, které na sebe plynule navazují. Učiteli slouží jako mapa, která „*popisuje pomocí deskriptorů sestavených do linií vývoj čtenářské gramotnosti dítěte v navazujících úrovních a ve zvolených oblastech*“²⁷. Pokud definujeme pojem deskriptor, jedná se o charakteristiku či indikátor, který popisuje dané žádané chování žáka. Čtenářské kontinuum pomáhá učitelům se zorientovat v tom, kam na své cestě dítě nebo žák došel, a radí mu kudy dál.

Čtenářské kontinuum obsahuje šest strategií rozvoje čtenářství a čtenářské gramotnosti. Jsou to tyto:

1. Čtenářské chování
2. Čtenářská odezva
3. Porozumění textu
4. Ustálené prvky
5. Porozumění v kontextech
6. Dekódování

Každá z těchto šesti oblastí se dělí do několika linií, a sleduje určitou čtenářskou dovednost na šesti vývojových úrovních. Tato bakalářská práce je zaměřena na úroveň I. a úroveň II. Tedy na předčtenáře a začínající čtenáře.

Současné trendy ve výchově ke čtenářství lze nalézt například v časopise *Informatorium 3-8*, nebo v časopise *Kritická gramotnost*, kde mohou učitelé najít inspiraci pro práci s dětmi a knižní tipy. Problematikou čtenářské pregramotnosti se zde zabývají velmi často. U těchto časopisů lze doporučit například články jako je *Čtenářské kontinuum pomáhá rozvoji dětí v mateřských školách* jehož autorkou

26 PRŮCHA a kol. *Pedagogický slovník*, s. 230.

27 KOŠTÁLOVÁ, H. *Vývojové kontinuum pro čtenářskou gramotnost*. *Kritická gramotnost* ročník 2/2016, s. 7.

je Iva Rybárová ve speciálu 2016 *Kritické gramotnosti* nebo v časopise *Informatorium 3-8* č. 2 z roku 2017, *Pohádka patří do života dítěte*, jehož autorkou je Marie Těthalová. Dále by stál za zmínku článek *Už v mateřské škole lze děti vést ke čtení*, stejné autorky, který vyšel v *Informatoriu 3-8* v roce 2012 v čísle 10.

Ve čtenářské gramotnosti se prolíná několik rovin, jak již bylo napsáno v kapitole 1.2.1. Také v předčtenářské gramotnosti se s nimi pracuje. Učitelky se zaměřují hlavně na hledání souvislostí a propojování, předvídání a usuzování, shrnování a vizualizaci. K těmto strategiím není totiž třeba čtenářská gramotnost.²⁸

Uvedu několik příkladů, které jsou v praxi běžně využívány. Při hledání **souvislostí a propojování** učitelé využívají knihu, nebo příběh, který děti znají. Pokládáním vhodných otázek jako jsou: „*Znáš nějakou další pohádku o princezně?*“ nebo „*Byl jsi někdy v lese?*“ rozvíjí u dětí schopnost dát věci do souvislostí. Propojit je. Tyto otázky se přímo vztahují k příběhu, který budeme dětem číst. Důležité je, aby si propojily souvislosti, a ne jestli pohádku děti viděly v kině, na mobilu nebo četly doma. U předškolních dětí se hledají souvislosti mezi textem a okolním světem. To u menších dětí nejde, jelikož nemají dostatečné znalosti.

Další rovinou je **vizualizace**. Tuto schopnost si mohou děti rozvíjet například na hlavní postavě v pohádce nebo příběhu. Podle obrázku odpoví, co asi princ cítí, když jde k drakovi do jeskyně, nebo co asi slyší, když jde lesem. Tady ovšem také záleží na dostatečných zkušenostech. Pokud nějaké dítě ještě nikdy nebylo v jeskyni, nebo v lese, těžko si představí, jak se princ cítí a co by mohl slyšet. Učitelka může přinést do třídy pro lepší představu přírodniny z lesa. Děti si je mohou osahat, očichat nebo poslouchat jak šustí listí. Velmi dobrým příkladem vizualizace je obrázek, který děti nakreslí na základě přečteného textu. Záleží ovšem na věku dítěte a jeho kresebných schopnostech.

Další strategií je **předvídání**. U dětí předškolního věku se rozvíjí nejlépe. U malých dětí je důležité, aby se jednalo o pohádku nebo příběh, který znají. U předškolních dětí můžeme přecházet k pokročilejšímu předvídání a vybrat příběh či pohádku, kterou neznají. Podle jejího obalu nebo názvu pak mohou předvídat o čem bude pohádka, zda bude smutná či veselá. Mohou předvídat co se stane

28 Srov. *Už v mateřské škole lze děti vést ke čtení*. *Informatorium 3-8*; ročník 10/2012. s. 12.

dál, co asi udělá hlavní hrdina, aj.

Pokud bychom chtěli u menších dětí rozvíjet schopnost **usuzování**, bylo by to velmi obtížné. Nedokáží se dlouho soustředit a propojit svoje zkušenosti s příběhem. Tato schopnost se dá ale cvičit a to například pomocí obrázku, kdy z něj děti mohou „vyčíst“, kde se odehrává, v jakém ročním období, nebo jak se cítí hlavní postava.

Jednou ze strategií pro rozvoj čtenářské gramotnosti u nečtenářů je metoda „*řízené čtení*“. Učitel si přečte text, s nímž chce s dětmi pracovat. Najde v textu nosnou myšlenku, tedy poselství, které text obsahuje. Cíle stanovuje podle věku dětí. Vybere pro ně vhodné aktivity před čtením a po něm. Najde vhodné pasáže k zastavení. Například místo, kde se hodí předvídat, co se stane dál, nebo zda děti zažily něco podobného. Důležitá je i práce s hlasem. Při samotném hlasitém čtení se několikrát zastaví a zeptá se dětí, co ho zajímá. Nechá děti diskutovat a pak čte dál.²⁹ Tato metoda je vhodná zejména pro čtenáře, ale dá se přizpůsobit i dětem předškolního věku. Spíše pak tedy dětem předškolním.

6 Charakteristika MŠ Jílovská na Praze 4

MŠ Jílovská je šestitřídní mateřská škola s celkovou kapacitou 168 dětí. Nachází se na okraji sídliště Novodvorská v blízkosti lesů, přírodního parku a rybníků. Byla založena v roce 1967 jako čtyřtřídní mateřská škola s jedním pavilonem pro třídy a jedním pro hospodářskou správu MŠ. Avšak kapacitou poměrně velkému sídlišti nestačila, proto byl v roce 1983 dostavěn další pavilon se dvěma třídami.

Všechny pavilony jsou jednopatrové a navzájem propojené chodbami. Součástí je rozsáhlá zahrada s řadou herních prvků, umožňující dětem dostatek pohybových aktivit a také nové sportovní hřiště s mlhovištěm. V jednom z pavilonů je umístěna keramická dílna.

Všechny třídy jsou homogenní a mají označení podle zvířátek – Kuřátka (děti ve věku 3 let), Berušky (děti ve věku 3,5 – 4,5 roku), Myšky (děti 4 – 5 let) Slůňata Koťata a Lišky navštěvují v současné době děti předškolního věku a děti s odkladem školní docházky.

²⁹ Srov. *Už v mateřské škole lze děti vést ke čtení*. Informatorim 3-8, ročník 10/2012 s. 11.

V MŠ pracuje celkem 13 pedagogických pracovníků včetně paní ředitelky a dva asistenti pedagoga. Z toho jeden pro děti s odlišným mateřským jazykem (dále jen OMJ). V současné době navštěvuje mateřskou školu 16 dětí s OMJ a jedno dítě se speciálními potřebami.

Po celý školní rok děti navštěvují kulturní akce jako jsou divadelní představení, výstavy, naučné pořady, tematické výlety a jiné programy pro děti. V odpoledních hodinách je v MŠ pořádána řada kroužků, převážně určených pro děti od čtyř let. Je zde kroužek sportovní, taneční, keramický a kroužek výuky angličtiny.

Od roku 2016 je MŠ Jílovská zapojena do projektu *Šablony*, který je spolufinancován Evropskou unií. V roce 2019 měly všechny učitelky možnost díky *Šablonám II.* pro MŠ Jílovská absolvovat pedagogickou stáž v jednom ze zvolených evropských měst v rámci multikulturního vzdělávání v zahraničí.

Škola v průběhu roku velmi úzce spolupracuje se základní školou Jílovská, při přípravě vstupu dětí do první třídy. Děti z MŠ také navštěvují během školního roku tělocvičnu v základní škole, a to dle rozpisu vyvěšeného ve sborovně mateřské školy. Každý týden jiná třída, tak aby se vystřídaly. Dále MŠ spolupracuje s Městskou policií Praha 4, která pravidelně pořádá pro děti přednášky o bezpečnosti na silnici, ukázky psů záchranářů, apod. Velmi důležitá je i úzká spolupráce s Pedagogicko-psychologickou poradnou pro Prahu 4. Zejména pak při stanovení školní zralosti dětí a jako pomoc rodičům s výchovou dětí. Výchova ke čtenářství je rozvíjena i díky spolupráci s Městskou knihovnou Novodvorská na Praze 4, kterou děti několikrát ročně navštěvují. Knihovna pořádá i besedy, kterých se účastní zejména předškolní děti. Učitelky a ředitelka školy pak v neposlední řadě spolupracují s divadelními agenturami. Díky této spolupráci se konají v MŠ divadelní nebo jiná představení.

6.1 Literární výchova v MŠ Jílovská

Literární výchova se prolíná do všech vzdělávacích oblastí předškolního vzdělávání. To jest do všech pěti oblastí, které tvoří obsah předškolního vzdělávání. Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost a Dítě a svět. Učitelky v MŠ Jílovská ji propojují s hudbou, obrázky, tělocvikem,

dramatizací, ale v první řadě se smyslovým a citovým prožitkem. Důležitým předpokladem pro úspěšnou spolupráci dětí je vhodný výběr knih nebo textů, který děti zaujme. Učitelky si ve třídě Berušek a Myšek vybírají knihy určené převážně pro děti od čtyř let. V ostatních třídách tyto knihy používají také, ale doplňují je o literaturu pro předškolní děti, tj. pro děti od pěti, někdy i šesti let.

Výchova literaturou provází děti v podstatě celý den. Využívají ji jak k rozvoji myšlení, vyjadřování a poznávání ať už ve třídě, nebo v přírodě. S pomocí knihy se učitelky snaží o celostní rozvoj dítěte.

Většina učitelek využívá hlavně básní a říkadel, která jsou u dětí velmi oblíbená. Zvláště, když jsou rytmizována, nebo kombinována s pohybem. Tato metoda má svoje uplatnění hlavně na besídkách pro rodiče, nebo školních představeních. Často je učitelky také využívají před obědem, pokud vznikne prodleva mezi návratem z vycházky nebo pobytem na školní zahradě. Již zmíněný volný čas využívají k zopakování básniček a říkadel, které se zrovna učí, nebo opakují ta, co už se naučily. Děti to berou jako samozřejmost a s radostí odříkávají spolu s učitelkou.

Výběr knih záleží na každé učitelce. Většinou ale přihlížejí k ŠVP a vybírají knihy podle právě probíraného tématu, který je ve většině tříd stejný. Občas se stane, že nějakou třídu dané téma tak zaujme, že vynechají nějaké téma, které měli naplánované dopředu. Takto mohou vynechat jeden týden, ale pak musí opět navázat na ŠVP.

V MŠ Jílovska učitelky rády používají knihy, které jsou zaměřeny na dané téma. Jsou jim dobrým pomocníkem, když potřebují dětem něco vysvětlit. Probírané téma jim ukáží v knize na obrázku. Děti si tak mohou danou věc, zvíře nebo situaci lépe představit. Ve třídách pak mají knihu volně k dispozici na prohlížení, nebo vystavenou na polici. To záleží na rozhodnutí učitelky.

MŠ Jílovska má vlastní poměrně rozsáhlou knihovnu pro učitele. Kde lze najít jak odbornou literaturu, tak dětské knihy, encyklopedie, omalovánky ale také didaktické karty zaměřené na určitá témata. Vše si mohou učitelé volně zapůjčit. Pokud si nějaký z pedagogů vybere knihu, která se mu líbila v obchodě, ve většině případů dostane souhlas od ředitelky s jejím nákupem. Pak je tato většinou umístěna v dané třídě.

Každá třída má svoji knihovnu volně přístupnou dětem. Knihy jsou v ní většinou hodně poničené. Malé nenechavé ručičky některých dětí udělají svoje. Hlavně některé malé děti, které ještě neumějí správně otáčet stránky, je většinou natrhnou nebo roztrhnou. Hodně poničené knihy se vyměňují jednou ročně za nové. V rámci dobré spolupráce s rodiči nabízí škola bazar dětských knih od rodičů, kteří je už pro své děti nepotřebují. Tyto knihy jsou pak umístěné na třídách v knihovničkách pro děti.

Učitelky v MŠ Jílovská využívají v rámci literární výchovy hlavně předčítání knih, ať už v rámci řízené činnosti nebo před spaním. Ve třídách Kuřátek, Berušek a Myšek využívají při četbě před spaním hlavně knihy, které obsahují krátké příběhy. Na tento způsob přešly poté, co si část dětí, které občas chodí po obědě a někdy zase spí, stěžovala, že jim příběhy nenavazují. Tyto děti pak nevěděly, o čem příběh vypráví. Ve třídě předškoláků naopak využívají knihy, kdy na sebe kapitoly navazují. Před spaním si paní učitelka vybere jedno až dvě děti, a ty těm, které chyběly, příběh převypráví. Tím podporují u dětí rozvoj paměti, porozumění textu a hlavně rozvoj řeči.

Řízená činnost tvoří základ většiny tvořivých činností. Témata jsou různorodá. Mohou to být pohádky nebo příběhy, které jsou často využívány, ale i encyklopedie nebo didaktické obrázky (např. dopravní prostředky, ovoce, zvířata aj.). V návaznosti na to se pak s dětmi diskutuje, maluje, tvoří, dramatizuje, cvičí nebo zpívá.

6.2 Integrace dětí s OMJ

Specifickým problémem v literární výchově v MŠ Jílovská je velký počet dětí s OMJ. V každé třídě jsou tři až čtyři tyto děti. Nejčastěji se jedná o děti vietnamské, ukrajinské, ruské, slovenské, polské národnosti ale i z vícejazyčných rodin. Většinou nerozumí základním pokynům učitelky a u předčítání knih, ale i u didaktických karet se často nudí a narušují klid ve třídě. Mateřská škola se účastní projektů *Žijeme na čtyřce společně 2019* a *Výzvy 28*, které se snaží bořit jazykové bariéry. Tyto projekty zajišťují ve spolupráci s organizací *META, o.p.s.* personální podporu na pozici cizojazyčného asistenta. Snaha o začlenění těchto dětí a zlepšení jazykových dovedností je ze strany školky veliká, ale problém je dost

často v rodičích, kteří sami česky neumí. Je velmi obtížné takové dítě připravit na povinnou školní docházku. Podle organizace META, o.p.s., která se zabývá rozvojem jazykové přípravy dětí s OMJ, je na školách více než 30 tisíc těchto dětí. Přesný počet ale není znám.³⁰

Ve třídě předškoláků pořádá mateřská škola jednou ročně tematický týden a to podle národností, které jsou zastoupeny ve třídě. Děti tak mají možnost dozvědět se něco o svých kamarádech a jejich zemi. Je to akce, které se mohou zúčastnit i rodiče nebo příbuzní dětí a povyprávět o svojí vlasti. Základní znalost českého jazyka je ale vyžadována.

6.3 Školní vzdělávací program (dále jen ŠVP)

Základní filozofie vzdělávacího programu MŠ Jílovska zní: „*Jsem součástí tohoto světa, ve kterém žiji, který chci poznat, objevovat jeho tajemství a chránit*“.³¹

Pro školní rok 2019/2020 je název ŠVP *Jaro, léto, podzim, zima... ve školce je vždycky prima. Tento název umožňuje dítěti svým širokým záběrem témat, vnímat svět všemi smysly, ve všech ročních obdobích, svět a společnost v reálu i ve světě fantazie s důrazem na tradice, historii a společenské hodnoty*.³²

ŠVP je pro všechny třídy společný. Jeho vzdělávací obsah slouží pedagogům jako východisko pro tvorbu třídních vzdělávacích programů. Tvoří jej čtyři tematické bloky zaměřené na čtyři roční období, která jsou rozpracována na měsíční témata a ta jsou rozpracována na týdenní či čtrnáctidenní podtémata. Časové rozvržení projektů by nemělo učitelky svazovat při tvorbě jednotlivých třídních vzdělávacích programů.

Každá třída si v rámci svého Třídního vzdělávacího programu vybere ze vzdělávací nabídky ŠVP a dále doplní o další témata podle profilace jednotlivých tříd a věku dětí. Třídní programy jsou otevřené dokumenty, které se mohou v průběhu roku doplnit nebo upravit.

Ze vzdělávací nabídky těchto programů učitelky rozpracují integrované tematické bloky, zpravidla týdenní. Ty představují konkrétní program pro děti.

30 Srov. *Meta ops* | [online]. [cit. 2019-11-20]. Dostupné z: https://www.meta-ops.cz/sites/default/files/meta-strategie-cile_2018-2020.pdf

31 *Školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání MŠ Jílovska*, s. 1.

32 Tamtéž, s. 1

Rodiče se s ním pak seznamují na nástěnkách ve třídách. Vzdělávací cíle jsou přizpůsobeny věku a možnostem dětí v jednotlivých třídách.

6.3.1 Cíle a kompetence vzdělávacího programu

Cílem je rozvíjení dítěte, jeho schopností učení, uspokojování základních potřeb, osvojování si základních hodnot, na nichž je založena naše společnost, svoboda jednotlivce. Učit dítě citlivému postoji k sebe sama, k ostatním i přírodě kolem nás. Získávat samostatnost a schopnost projevit se jako samostatná osobnost . Citlivý individuální přístup ke každému dítěti v úzké spolupráci s rodinou.

MŠ využívá zkušenosti z koncepce podle modelu osobnostně orientované výchovy, tzn., že se prosazuje přístup, který směřuje k dítěti, k jeho rozvoji a učení. Formy práce jsou využívány skupinové, individuální s vnímáním individuality dítěte.³³

6.4 Režim dne

Režim dne, není pro všechny třídy v MŠ jednotný. Snaží se co nejvíce vyhovět potřebám dětí, proto je rozdělen podle věkových kategorií takto:

Denní rytmus tříletých dětí

6.30 – 9.00 hry, individuální činnosti, pohybová chvílka

9.00 – 9.45 svačina, skupinové a řízené činnosti

9.45 – 11.45 pobyt venku

11.45 – 12.30 oběd, hygiena a příprava na odpolední odpočinek

12.30 – 14.30 odpolední odpočinek dle potřeb dětí, klidové aktivity

15.00 odpolední svačina

15.30 – 17.30 odpolední zájmové hry a činnosti

Denní rytmus dětí 4 – 5 let

6.30 – 9.00 hry, individuální činnosti, zájmové skupinové činnosti, ranní cvičení

9.00 – 10.00 svačina, skupinové a řízené činnosti

³³ Tamtéž, s. 1.

10.00 – 12.00 pobyt venku
12.00 – 12.40 oběd, hygiena a příprava na odpolední odpočinek
12.40 – 14.15 odpolední odpočinek dle potřeb dětí, klidové aktivity
15.00 odpolední svačina
15.20 – 17.30 odpolední zájmové činnosti, tvořivé aktivity

Denní rytmus předškoláků a dětí s odkladem školní docházky

6.30 – 9.10 hry, individuální a skupinové činnosti, aktivity s přípravou na ZŠ
9.10 – 10.10 svačina, skupinové a řízené činnosti
10.10 – 12.10 pobyt venku
12.10 – 12.50 oběd, hygiena a příprava na odpolední odpočinek
12.50 – 14.00 klidové aktivity, odpočinek, v jarních měsících zájmové činnosti, pobyt venku
15.10 odpolední svačina
15.30 – 17.30 odpolední zájmové činnosti, pohybové činnosti, individuální programy

6.5 Využití výchovy literaturou ve vzdělávacím programu mateřské školy

Vzdělávací nabídka se zaměřuje hlavně na prožitkové učení. Jedná se o učení pomocí hry nebo činnosti, ke které je dítě vnitřně motivováno, naladěno a citově ji prožívá. Proto je hlavní metodou MŠ učení prožitkem, které je efektivní, a má hluboký a trvalý dopad.³⁴

Od roku 2010 se mateřská škola zapojuje do projektu *Celé Česko čte dětem*, který je zaměřen na podporu předčtenářské a čtenářské gramotnosti u dětí a mládeže. Je to dlouhodobý program, který podporuje každodenní čtení dětem. Hlavní motto je „**Čtème dětem 20 minut denně. Každý den!**“³⁵

Mateřská škola od roku 2016 spolupracuje také s Organizací „*Mezi námi mezigeneračně*“. Jedná se o projekt „*Přečti*“, kdy do mateřských škol dochází tzv. pohádkové čtecí babičky a dědečkové, kteří čtou dětem pohádky. Tento program běží od roku 2015, a od roku 2017 je tento dobrovolnický program pro seniory

34 Srov. Tamtéž, s. 4.

35 *Celé Česko čte dětem* [online].[cit. 2019-11-21]. Dostupné z: <https://celeceskoctedetem.cz/>

akreditován Ministerstvem vnitra ČR.

Pohádková čtecí babička nebo dědeček jsou senioři, kteří chodí pravidelně jednou týdně číst dětem pohádky do mateřské školy. Díky pravidelnosti se zde otevírá prostor pro vznik mezigeneračních vazeb, dialogu a přátelství. Pro děti, které nemají prarodiče, je to dobrá příležitost, jak navázat vztah se staršími lidmi. Senioři na oplátku čerpají energii z radosti, upřímnosti a vitality dětí. Důležitý je pro ně pocit užitečnosti a potřebnosti, který díky nim opět získávají.³⁶

V příštím školním roce, tj. 2020/2021 je záměrem mateřské školy projekt, který by kromě čtecích babiček a dědečků umožňoval žákům devátých tříd, zdejší základní školy předčítat jednou týdně dětem pohádky. Zatím je tento projekt pouze v jednání. Záleží na vedení školy a hlavně ochotě a schopnostech žáků.

36 Srov. Program PŘEČTI | *Mezi-nami*. [online]. [cit. 2019-11-21]. Dostupné z: <https://www.mezi-nami.cz/program-pecti>

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1 Stanovení cíle

Praktická část práce obsahuje kvalitativní výzkum a navazuje na získané teoretické poznatky o předčtenářské gramotnosti a jejím rozvoji. Je zaměřena na prostředí MŠ Jílovská. Cílem výzkumné části bylo zjistit, jakou důležitost přikládají učitelky rozvoji předčtenářských dovedností, jaké užívají metody, způsoby a formy práce. Jaké další aspekty ovlivňují dosahování tohoto cíle, jako je zázemí mateřské školy, vybavenost, vztah a přístup k literární výchově jednotlivců. Tyto podněty pro mě byly inspirací pro vytvoření pracovních listů a to podle věku dětí. Přílohy tedy obsahují 3 zpracovaná témata pro děti v rozmezí od 3 do 6 let. Jsou přizpůsobeny pro konkrétní třídu a učitelku tak, aby vyhovovaly co nejvíce jejich potřebám.

2 Metodika výzkumu

Pro praktickou část bakalářské práce jsem použila metodu kvalitativního výzkumu, a to polostrukturovaný rozhovor. Tento způsob výzkumu jsem zvolila pro jeho jednoduchost a časovou nenáročnost. Zdrojem pro získání informací v průzkumné části byly rozhovory s učitelkami, které byly realizovány v prostorách MŠ Jílovská 75. Tyto rozhovory byly nahrávány na hlasový záznamník. Rozhovor spočíval v kladení otázek, které byly pro všechny učitelky stejné. Před samotným výzkumem jsem si stanovila tři hypotézy (viz kapitola č. 3). Po vyhodnocení odpovědí jsem sestavila grafy k jednotlivým hypotézám.

Výzkumné otázky:

- 1. Jak dlouhou máte praxi jako učitelka v mateřské škole?*
- 2. V jakém věkovém rozpětí máte děti ve Vaší třídě?*
- 3. Jaké výukové metody používáte nejčastěji k rozvoji předčtenářské gramotnosti?*
- 4. Kterou z těchto metod využíváte nejčastěji a proč?*
- 5. S jakými dalšími oblastmi literární výchovu propojujete?*
- 6. Jaké literární žánry děti nejvíce zaujmou?*

7. Podle jakých kritérií si vybíráte knihy, které v praxi používáte?

3 Hypotézy

Východiskem pro výzkum byly tyto hypotézy:

H1: Délka praxe učitelky hraje významnou roli při výběru metod vhodných k rozvoji předčtenářské gramotnosti.

H2: Nejvíce se literární výchova propojuje s výchovou dramatickou.

H3: Učitelky dávají přednost klasickým pohádkám před současnou literaturou pro děti.

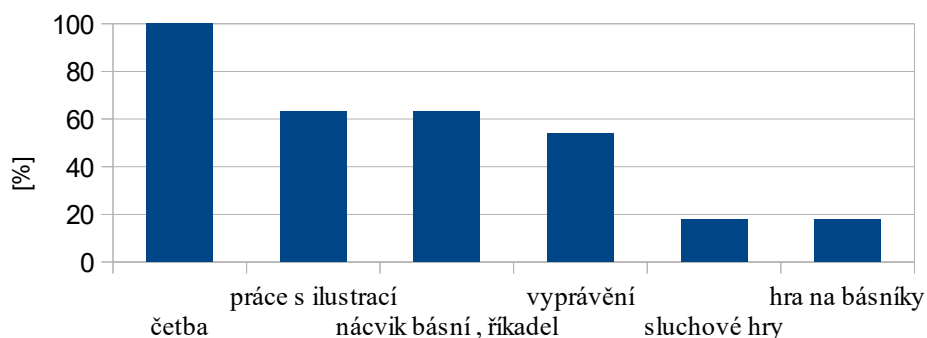
4 Výzkumný vzorek

Do tohoto výzkumu se zapojilo z celkového počtu 12 učitelek 11, ve věku od 35 do 62 let s praxí od 4 do 39 let. Jedna učitelka je dlouhodobě nemocná, proto se výzkumu nezúčastnila. Všechny učitelky mají odpovídající pedagogické vzdělání.

5 Vyhodnocení výzkumu

V této kapitole jsou v jednotlivých grafech vyhodnoceny rozhovory s učitelkami. Je zde popsáno, zda se určité hypotézy potvrdily nebo vyvrátily. U grafu 1 a 2 je znázorněno více odpovědí. Všechny učitelky uvedly více než jednu odpověď.

Jaké výukové metody nejčastěji používáte k rozvoji předčtenářské gramotnosti?

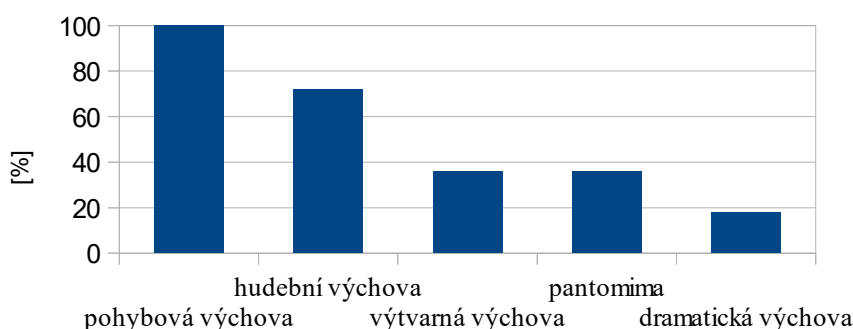

Graf 1: Používané výukové metody

Graf 1: Používané výukové metody souvisí s otázkami č. 1 až 4. U všech dotazovaných bylo zjištěno, že nejčastěji používanou metodou je četba. Dále následovala práce s ilustrací a nácvik básní a říkadel. U menších dětí, ve věku tří až čtyř let, učitelky používají převážně nácvik básní a říkadel. U starších dětí jsou to kromě již zmíněných i sluchové hry, hra *Na básníky* (dětí domýšlí příběh nebo vymýšlí rým, doplní báseň, apod.). Žádná učitelka si nevybrala pouze jednu metodu. Metody navzájem propojují. Učitelky s kratší dobou praxe, tj. méně než pět let, jsou v MŠ Jílovská dvě. Tyto učitelky se zajímají o čtenářské strategie, které se snaží aplikovat v praxi. V rozhovoru uvedly, společně s četbou, že nejčastěji používají propojování, usuzování a předvídání, které aplikují při práci s ilustrací nebo vyprávěním. Metody a strategie znají teoreticky velmi dobře, ale velmi často kladou na děti větší nároky, než samy děti zvládnou.

Moje hypotéza se tedy nepotvrdila. Všechny učitelky bez rozdílu délky praxe si vybraly četbu. Při výběru navazujících metod vhodných k rozvoji předčtenářské gramotnosti by určitou roli délka praxe hrála, ale důležitá je i osobnost pedagoga.

S jakými dalšími oblastmi se literární výchova propojuje?

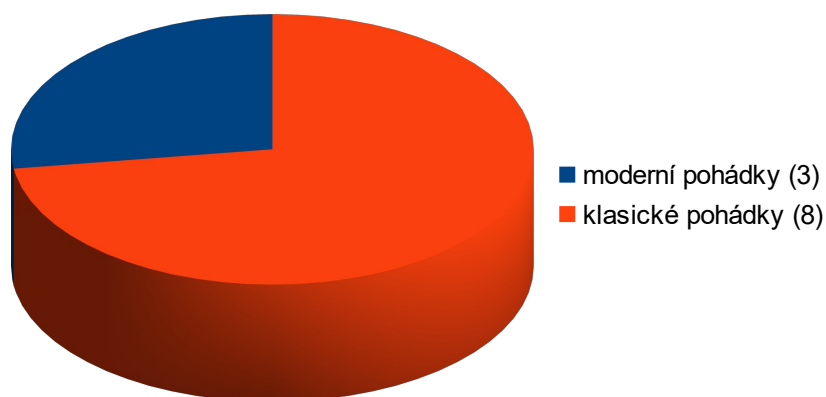

Graf 2: Oblasti propojované s literární výchovou

Graf 2: Oblasti propojované s literární výchovou znázorňuje, s jakými dalšími oblastmi učitelky v MŠ Jílovska literární výchovu propojují. S tímto grafem souvisí otázka č. 5. Všechny učitelky uvedly, že se snaží literární výchovu propojovat se všemi oblastmi. Z rozhovorů bylo patrné, že každá učitelka v něčem vyniká a podle toho také literární výchovu propojuje. Všechny hrají na hudební nástroj, nejčastěji na klavír nebo kytaru, některé vynikají ve výtvarném umění. Dvě učitelky se ve svém volném čase věnují ochotnickému divadlu. Tyto si jako jediné vybraly dramatickou výchovou.

Velmi důležitým kritériem je věk dětí ve třídě. Tomu je také přizpůsobena výuka. Většina učitelek uvádí, že literární výchovu nepropojují s dramatickou z toho důvodu, že děti dramatizace nebaví. Více dětí chce hrát stejnou roli a opakovat tutéž pohádku vydrží tak třikrát, poté ztrácí pozornost. Nejvíce je tedy literární výchova propojována s pohybovou výchovou, následuje hudební, čtyři učitelky uvedly také výtvarnou výchovu a pantomimu. Pantomima je velmi oblíbená u předškolních dětí. Hypotéza č. 2 se tedy nepotvrdila.

Jsou klasické pohádky upřednostňovány před současnou literaturou pro děti?

Graf 3: Moderní pohádky versus klasické

Graf 3: Moderní pohádky versus klasické souvisí s otázkami č. 6 a č. 7. Znárodnuje, jakým pohádkám dávají učitelky v MŠ Jílovská přednost. Jak je z něj patrné, většina učitelek dávná přednost klasickým pohádkám. Odůvodňují to tím, že velké procento dětí nezná před nástupem do školky klasické pohádky. Dvě učitelky ze třídy s předškolními dětmi uvedly, že používají jak klasické, tak moderní pohádky. Přednost ale dávají těm klasickým. Jejich dětem se také líbí klasické pohádky, které jsou upravené a modifikované do moderní verze, které učitelky samy vymýšlí, jako například *Modrá Karkulka*, apod. klasické pohádky děti, které už jsou v předškolním věku nebo s odkladem školní docházky, nebaví. Jsou pro ně již oposlouchané. Tři učitelky uvedly, že využívají jen pohádky moderní. Dle jejich výpovědí mají znát děti klasické pohádky již před nástupem do mateřské školy. Snaží se jim proto zpestřit poslech výběrem současné literatury pro děti. Z grafu tedy vyplývá, že hypotéza č. 3 se potvrdila. Učitelky dávají přednost klasickým pohádkám před moderními.

6 Vyhodnocení rozhovorů

Rozhovory probíhaly v přátelské atmosféře, všechny oslovené učitelky byly ochotny rozhovor poskytnout. Jeden trval v průměru pět minut. Bylo zjištěno, že v MŠ Jílovská pracují převážně učitelky s dlouholetou praxí kolem třiceti let.

Samotná realizace výzkumu pro mě byla přínosem. Viděla jsem rozmanité přístupy učitelek k dětem a způsoby jakým vedou řízené činnosti. Přineslo mi to spousty inspirace pro mou praxi. Učitelky o tomto tématu začaly živě diskutovat i mezi sebou. Samy byly zvědavé, jak to funguje v jiných třídách.

Všechny učitelky uvedly, že nejčastěji využívanou metodou k rozvoji předčtenářské gramotnosti je četba a jako druhá nejčastěji využívaná metoda je práce s ilustrací. Žádná z učitelek neuvedla pouze jednu metodu. Při rozhovorech bylo patrné, že mladší učitelky s minimální praxí odpovídají spíše odborně, v tématice se vyznají a při práci hojně využívají čtenářské strategie.

Metodu vyprávění si vybraly jen dvě učitelky, což bylo zajímavé zjištění. Z toho jedna učí děti ve věku tří až čtyř let a druhá má třídu s předškolními dětmi. Tady nejvíce záleží na schopnostech vypravěče děti zaujmout. Hypotéza č. 1 se tedy nepotvrdila. Při výběru metod používaných k rozvoji předčtenářské gramotnosti nehraje délka praxe významnou roli. Důležitá je především osobnost pedagoga.

Dále bylo z výzkumného šetření zjištěno, že nejméně učitelky v MŠ Jílovská propojují literární výchovu s výchovou dramatickou. Naopak nejvíce se propojuje s výchovou pohybovou a hudební. Žádná z učitelek neuvedla pouze jednu oblast, ale většinou dvě až tři oblasti. Z rozhovorů vyplynulo, že se snaží propojovat literární výchovu se všemi oblastmi, ale nedostatek času jim to bohužel velmi často stěžuje. Většina učitelek si vybírá právě takové aktivity, ve kterých samy vynikají. Jako je hra na hudební nástroj nebo výtvarná výchova. Byla zmíněna i pantomima. Tato aktivita je oblíbená hlavně u předškolních dětí. Tímto šetřením byla hypotéza č. 2 vyvrácena. Literární výchova se nepropojuje nejvíce s výchovou dramatickou. Důležitou roli při výběru s čím se bude literární výchova propojovat hrají hlavně schopnosti a dovednosti pedagoga.

Hypotéza č.3 se potvrdila. Učitelky v MŠ Jílovská dávají přednost klasickým pohádkám před současnou literaturou pro děti. Osm z jedenácti je přesvědčeno, že

je nutné nejdříve děti naučit znát pohádky klasické, a až potom se věnovat pohádkám moderním. Pouze tři učitelky používají více současnou literaturu pro děti. Čtyři učitelky s dlouholetou praxí uvedly, že se jim s některými moderními knihami špatně pracuje. Používají léta ověřené knihy, které děti zaujmou a jsou poučné. Učí děti slušnosti a hezkému chování mezi lidmi.

Na otázku číslo 6 zazněly téměř stejné odpovědi od všech respondentek. Nejvíce jsou oblíbené u dětí všech věkových kategorií pohádky, hlavně o zvířatech a bajky. U menších dětí pak říkadla a rozpočítadla.

Většina učitelek na otázku č. 7 odpověděla, že si knihy, které čtou dětem nosí z domova. Jsou to jejich vlastní, které četly svým vlastním dětem. Knihy si navzájem doporučují a dávají si tipy. Knihovnu, kterou školka disponuje, využívá malé procento z nich. Důvod je prostý. Knihy se neobnovují. Učitelky mají na třídách vlastní knižní fond, ze kterého si knihy mohou navzájem půjčovat.

Cílem rozhovorů bylo mimo jiné zjistit jaké vytvořit pracovní listy pro danou mateřskou školku. Základní podmínkou byl rozvoj předčtenářské gramotnosti. Všechny učitelky se shodly na tom, že jelikož jsou únorovým tématem podle ŠVP pohádky, pod názvem *Únor měsíc pohádek*, měly by zájem o vytvoření pracovních listů na toto téma, aby nemusely od tématu odbíhat. A protože mají děti nejraději zvířecí pohádky, tak alespoň dvě o zvířatech a jeden pracovní list na motivy pohádky klasické.

Všechny učitelky bez výjimky přikládají rozvoji předčtenářské gramotnosti velký význam, což je pozitivní zjištění. V závěru rozhovoru mi jedna ze starších učitelek, s dlouholetou praxí vyprávěla, jaký přístup mají rodiče k výchově ke čtenářství. V MŠ Jílovska je zvykem, že na konci školního roku dostanou předškolní děti knihu s věnováním. Když pak na třídních schůzkách další školní rok žádala paní učitelka rodiče, jestli nemají doma nějaké knihy vhodné pro děti, které už jim číst nebudou a nepotřebují je, začaly děti do školky nosit právě ty knihy, které dostaly i s věnováním na konci školního roku. Jednalo se o děti s odkladem školní docházky, anebo sourozence. Z této ukázky je patrné, jaký mají někteří rodiče vztah ke čtenářství a k práci paní učitelky, která do všech knih napsala osobní věnování šité na míru každému dítěti. Ve třídě je 28 dětí z toho 15 knih bylo vráceno jako nepotřebné.

7 Pracovní listy

Na základě rozhovorů byly vytvořeny pracovní listy, které by měly vyhovovat potřebám jak dětí, tak učitelek. Čapek definuje pracovní list v knize *Moderní didaktika*: „Pracovní list je souborem úkolů, cvičení, didaktického obrazového materiálu apod. Pracovní list mohou využívat i dvojice nebo skupiny, např. u skupinové práce. Pracovní list není testem znalostí.“³⁷

Všechny pracovní listy jsou součástí tematických bloků. Jsou u nich vypsány cíle daného bloku, pomůcky, úvodní motivace a samotná realizace. U každého pracovního listu je návod na jeho aplikaci v praxi. Na konci každého bloku je reflexe.

7.1 Cíle

Cílem pracovních listů je rozvoj předčtenářské gramotnosti u dětí a to v souladu s RVP PV a ŠVP. Záměrem integrovaných bloků je seznámit děti s vybranými pohádkami, podporovat v dětech fantazii, představivost a jejich předčtenářské schopnosti a dovednosti. Vzbudit v dětech zájem o psanou podobu jazyka.

7.2 Zpracování

Při zpracování jsem vycházela z požadavků učitelek MŠ Jílovská. Z výzkumného šetření vyplynulo, že všechny děti bez ohledu na věk mají rády pohádky se zvířaty. Vymyslela jsem krátký příběh O kočičce a pejskovi, při kterém si děti budou moci nacvičit předvídání a usuzování. V druhém pracovní listu vycházím z běžně dostupné klasické pohádky *Perníková chaloupka*, jejíž pracovní listy jsou zaměřeny na čtení a porozumění slyšeného. Poslední pracovní list je vytvořen na motivy pohádky moderní, jejíž výběr jsem konzultovala s učitelkami. Při vymýšlení jednotlivých úkolů jsem se řídila svojí praxí učitelky v mateřské škole, aby téma děti nenudilo, s časovou dotací na jedno téma třicet minut řízené činnosti, dle věku dětí méně. Všechny aktivity, při kterých si s dětmi povídám, vyprávím, čtu, nebo ukazují obrázky jsou praktikovány v komunitním kruhu. Kvůli dopolední svačině je třeba aktivity rozdělit na dvě i více částí, kdy první část můžeme ukončit nějakou

37 ČAPEK, R. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod*, s. 124.

pohybovou hrou a v druhé navázat se zpracováním pracovním listů. V případě zájmu jdou témata rozdělit i do více dnů. U každého tematické bloku jsou proto uvedeny ještě možné následné činnosti.

7.3 Aplikace pracovních listů

Dopolední tematické bloky a vytvořené pracovní listy jsem aplikovala ve vybraných třídách během řízené činnosti. Zúčastnily se všechny přítomné děti. Jednalo se o tři třídy s dětmi ve věku od 3 do 6 let. Časová dotace na všechny aktivity byla cca 45 minut, jak stanoví denní řád školky. U jednotlivých tříd se mírně liší, dle věku dětí v dané třídě. Součástí těchto 45 minut byla i svačina. Reálná časová dotace byla kolem 30 minut.

Tematický blok č. 1

Téma: **Pejsek a kočička**

Časová dotace: 45 minut

Cíl:

- naučit dítě tvořivému myšlení
- dítě umí pojmenovat zvířata na obrázku
- dítě je schopno poznat nesprávné chování na obrázku nebo v příběhu, umí říct, jak by se samo cítilo
- rozpoznat, jak by se cítil ten druhý

Pomůcky:

- sada kartiček s domácími zvířaty
- pastelky

Realizace

Úvodní motivace: Pro děti vytvoříme sadu kartiček s domácími zvířaty. Musí být stejný počet kartiček jako dětí. Pokud máme například dvacet dětí, připravíme si pět

kartiček s obrázkem pejska, pět s obrázkem kočky, pět s koněm a pět s husou. Kartičky schováme ve třídě. Děti mají za úkol podle zvířecí řeči, kterou mluví učitelka, najít kartičku se správným zvířetem. Pokud dítě takovou kartičku najde, sedne si do komunitního kruhu. Postupně se kruh zaplní všemi dětmi. Důležité je dodržování bezpečnostních pravidel a slušného chování. Když všechny děti sedí v kruhu, ukážeme dětem obrázek pejska, kočky a koťátek (viz příloha č. III).

Otázky: „*Jak byste popsali tento obrázek? Co se na obrázku asi stalo, že se kočka usmívá a pes mračí? Jaké jméno byste dali pejskovi a jaké kočičce, a proč? Jakou barvu by mohla mít koťátka?*“

Aktivita: Dětem přečteme pohádku *Pejsek a kočička* a doplníme jména, která si děti vybraly.

Pracovní list č. 1 (viz příloha III)

Aktivita vhodná pro děti 3-4 roky: vybarvi podle svojí fantazie obrázek, který sis vybral.

Cíl:

- dodržovat špetkový úchop
- rozvoj fantazie

Pracovní list č. 2 (viz příloha III)

Aktivita vhodná pro děti 4,5 - 5let: Najdi 4 rozdíly a zakroužkuj je.

Cíl:

- umět samostatně pracovat podle zadání pedagoga
- správně zrakově analyzovat obrázek
- umět se orientovat v prostoru

Pracovní list č. 3 (viz příloha III)

Aktivita vhodná pro předškolní děti: děti pracují současně u stolu. Všichni pojmenují obrázky, které vidí v pracovním listu.

Cíl:

- správně rozpoznat počáteční slabiku
- umět pracovat s pracovním listem

– dokázat rozložit slova na slabiky vytleskáváním

Slova si postupně vytleskáme.

KO-LO HOU-BA RY-BA KOČ-KA LIST DRAK

Pak děti zapíší počáteční písmeno, na které obrázek začíná a vybarví obrázky, které začínají na stejné písmeno.

Možné následné činnosti

Na samotný příběh lze navázat hrou *Na kočku a myš* nebo si zazpívat píseň *Kočka leze dírou, pes oknem*. Předškolní děti si mohou počáteční písmeno, které se objevilo na pracovním listě č. 3 dvakrát, vymodelovat z modelíny. Můžeme využít i hudbu. Děti mají poznat ze skladeb, které jim pustíme, která se nejlépe hodí k emoci vzteku a radosti.

A musical score for the song "Kočka leze dírou, pes oknem". The score is written on three staves in G major. The lyrics are: "Kočka leze dírou, pes oknem, pes oknem, ne-bu-de-li pršet, ne-zmo-knem, ne-bu-de-li pršet, ne-zmo-knem." The chords are: C, F, C, F, C, G, C, G, C, G, C, G, C, (Am), G (Dm), G7, C.

A když bude pršet, zmokneme, zmokneme,
až vysvítne slunko, uschneme,
až vysvítne slunko, uschneme.

Reflexe

Tematický blok č. 1 jsem realizovala ve třídě Berušek. Tuto třídu navštěvují děti ve věku 3,5 – 4,5 roku. Počet dětí v den realizace byl 24. Hledání kartiček jako úvodní motivace se dětem líbilo natolik, že jsem ji s nimi opakovala i po skončení řízené činnosti. Jejich paní učitelka si s nimi tuto hru zopakovala ještě po odpolední svačině. Tentokrát už s menším počtem dětí. Schovávání kartiček bylo při dopoledním počtu dětí časově náročné. Při práci s ilustrací se některé děti zpočátku styděly. Ani jedno dítě neuhodlo správně, co se na obrázku stalo, ale to nebylo cílem této aktivity. Děti vymýšlely různé scénáře, proč je pejsek smutný. Uvedu dva příklady: 1. Je smutný, protože by taky chtěl mít koťátka, ale nemůže. 2. Kočka mu snědla všechno jídlo z misky. Některé děti uváděly, že pejskovi snědla sladkosti.

Na této činnosti je nejvíce bavilo vymýšlení jmen pro kočku a pejska. Musela jsem dát hlasovat. Vyhrála to kočka Terežka a pes Alík. Děti, které tato jména vymyslely, byly nadšené, že se prolínají celým příběhem. V této třídě byly použity pracovní listy č. 1 a 2. Já jsem s dětmi pracovala s pracovní listem č. 2. Hledání rozdílů je bavilo, i když některým se zdálo jednoduché. Měly radost, že úkol správně vyřešily. Všechny děti měly odpovědi správně kromě čtyř nejmladších, kterým jsem musela poradit, protože nepoznaly, že pejskovi chybí ocásek. Aby od sebe děti neopisovaly, nejprve tvořila pracovní listy děvčata a pak chlapci. Odpoledne jim paní učitelka dala pracovní list č. 1 na vymalování. Všechny pracovní listy pak pověsila na nástěnku. Časová dotace 30 minut byla splněna. Na odpolední činnost děti limit neměly. Některé si s omalovánkou opravdu hezky vyhrály.

Pracovní list č. 3 byl použit učitelkou ve třídě Kořat. Úvodní motivace se dětem líbila, práce s ilustrací také. Pracovní list správně vypracovalo 15 dětí, 10 dětí nepostupovalo podle zadání paní učitelky a vybarvily všechny obrázky. Cíle tematického bloku byly až na výjimky naplněny.

Tematický blok č. 2

Téma: Klasická pohádka – *Perníková chaloupka*

Cíl:

- umět se samostatně vyjadřovat
- reprodukovat děj vlastními slovy, rozvoj slovní zásoby
- umět si vybavit myšlenky a formulovat je do jednoduchých vět
- ovládat koordinaci ruky a oka
- záměrně se soustředit na činnost a udržet pozornost

Pomůcky:

- loutkové divadlo, *Perníková chaloupka*
- pastelky
- tužka

Realizace

Úvodní motivace: Připravíme si obrázky větší X menší. Hrnek, strom, pařez, jahody, perník, chaloupka, měsíc, lopata. Děti sedí v kruhu a rozeznávají, co je větší a co menší a pojmenovávají obrázky. Např. malý hrnek je hrneček, malý strom stromeček, atd. Odpovídá pouze ten, který má v ruce plyšový míč (nebo jakoukoliv jinou hračku). Poté se zeptáme dětí, zdali jim obrázky nepřipomínají nějakou pohádku.

Aktivita: Pohádku O perníkové chaloupce můžeme dětem zahrát jako divadlo nebo přečíst klasickou pohádku např. Od B. Němcové nebo J. Erbena. Já jsem zvolila první variantu a použila jsem papírové loutky (soubor papírových loutek včetně kulis je součástí vybavení tříd). Loutky děti velmi zaujaly.

Otázky: *„Kdo je hodný a kdo zlý? Proč? Jak se asi cítily děti, když je tatínek nechal v lese?“*

Pracovní list č. 4 (viz příloha IV)

Aktivita vhodná pro děti 3-4 let: obrázkový diktát - vymaluj podle diktátu jednotlivé obrázky. Vymaluj komín hnědou, srdíčko červenou, dveře modrou, aj.

Cíl:

- umět pracovat podle zadání učitelky
- správně rozpoznat barvy a obrázky

Pracovní list č. 5 (viz příloha IV)

Aktivita pro děti 4,5-5 let: obrázkový diktát – vymaluj tvary. Např. zeleně vybarvi čtverec, modře dva kruhy, červeně trojúhelník. Šikovní děti mohou zkusit vybarvit obdelník žlutě, atd.

Cíl:

- umět pracovat podle zadání učitelky
- umět rozpoznat správně tvary a barvy

Pracovní list č. 6 (viz příloha IV)

Aktivita pro předškolní děti: obrázkové čtení – Kudy šli Jeníček a Mařenka? Přečti si obrázky v černém rámečku a pak vytvoř cestu až dojdeš ke dveřím.

Cíl:

- nácvik čtení zleva doprava
- rozvoj myšlení
- dokázat se soustředit na danou činnost

Možné následné činnosti

Pohybová hra „Na zlou bábu“, kdy má jedno dítě v ruce ruličku papíru a koho se dotkne zkamení. Hra končí, když jsou všechny děti zkamenělé. Další možnou činností je pečení perníčků a jejich následné zdobení polevou. Tato činnost by se dala využít i na tematicky zaměřené dílny s rodiči. Nebo můžeme dětem v lese připravit krátkou stezku odvahy značenou kamínky, nebo šiškami.

Reflexe

Tematický blok č. 2 jsem realizovala ve třídě Slůňat. Jedná se o třídu s předškolními dětmi. V den realizace bylo ve třídě 18 dětí. Jako úvodní motivaci jsem si připravila tematické obrázky k pohádce *Perníková chaloupka*. Děti seděly v komunitním kruhu, podávaly si míček a určovaly, jak se věc na obrázku řekne zdrobněle, nebo naopak základní tvar. Určovaly, co je větší, co menší. Dětem tato činnost šla velmi dobře. Byly na práci s míčkem zvyklé, takže opravdu mluvilo jen jedno dítě. O jakou pohádku se jedná, děti uhodly. Poté jsme si povídali, kdo už byl v lese, co tam zažil, což děti bavilo, a odpověděly téměř všechny. Tato část byla časově náročná. Dětem jsem zahrála s pomocí kulis a papírových loutek na tyčce pohádku *Perníková chaloupka*. Dětem se divadlo líbilo, nikdo nerušil, všechny klidně seděly a občas se smály mému vyprávění. Cíle, které jsem stanovila byly splněny.

V této třídě jsem použila pracovní list č. 4 a odpoledne paní učitelka použila pracovní list č. 6. Pracovní list č. 4 vypracovaly děti až na tři správně. Dětem se zdál snadný. Pokud bych pracovní list tvořila znovu, přidala bych do úlohy jeden strom navíc, který by měl děti zmást a zároveň jim zbýt. Pracovní list č. 6 zvládly děti bez obtíží. Pracovní list č. 5 byl zrealizován učitelkou ve třídě Myšek, kde zrovna téma *Perníková chaloupka* probírali. Děti barevný diktát bavil. Některé měly problém s rozpoznáváním barev. Paní učitelku tento pracovní list inspiroval.

Ráda by si vytvořila vlastní.

Tematický blok č. 3

Téma: Modrý tučňák – současná literatura pro děti

Cíl:

- naučit se něco nového o tučňácích
- porozumění slyšenému
- vzbudit zájem o knihy
- umět si vybavit vzpomínky a formulovat je do jednoduchých vět
- udržet pozornost
- pochopit jednoduchou hádanku

Pomůcky:

- tužka nebo pastelky

Realizace

Úvodní motivace: Nachystáme si obrázky - slon, myš, zebra, tučňák. V komunitním kruhu se ptáme děti: *„Které obrázky jsem si pro vás nachystala? Je tu některé, které bychom mohli potkat v zoo? Co mají společného? V čem se liší?“* Potom rozmístíme obrázky zvířátek po zemi, tak aby okolo nich byl dostatečný prostor. Učitelka mluví k dětem: *„Vy si teď vyberete nějaký obrázek a stoupnete si k němu. Po každém tvrzení se zamyslíte, jestli tam Váš obrázek, na kterém stojíte patří. Pokud ne, najdete si jiný obrázek, který bude odpovídat. Obrázky necháte ležet na zemi.“*

Hádanka: *„Je to zvíře. Je černobílé. Malé. Má zobák a křídla. U kterého obrázku stojíte? Ano, je to tučňák. Dneska si budeme povídat o tučňácích a pak si o jednom zvláštním tučňákovi přečteme knížku.“*

Aktivita: Ukážeme dětem obrázky tučňáků, vyprávíme si s nimi, kde žijí (námět: *„Ukažte mi děti, jaká vám může být zima?“*) jak se rodí (jaká další zvířata se rodí z vejce, jaká živá) čím se živí, kdo je jejich hlavní nepřítel, apod. U předškoláků děti vyjmenují písmena, která tvoří slovo tučňák. Poté přečteme dětem knihu Petra

Horáčka *Modrý tučňák*.

Možné následné činnosti

Kimova hra s obrázky zvířat a dalšími předměty, počet předmětů volíme podle věku dětí. Ozvěna, učitelka vytleská rytmus a děti mají za úkol ho zopakovat. Hra na stíny, jedno dítě předvede daný pohyb a ostatní ho opakují. Postupně se vystřídají všechny děti. Můžeme zrealizovat i tematické odpoledne formou sportovních soutěží na téma výprava na jižní pól.

Pracovní list č. 7 (viz příloha V)

Aktivita pro předškolní děti: spoj správně písmena tak, jak jdou za sebou, aby vzniklo slovo tučňák.

Cíl:

- umět postupovat podle zadání učitelky
- zvládat práci s pracovním listem
- umět rozložit slovo na slabiky a určit počet slabik
- dokázat slovo vytleskat

Pracovní list č. 8 (viz příloha V)

Aktivita pro děti 3-4 roky: Spojte s tučňákem jídlo, které jí nejraději.

Cíl:

- osvojit si základy práce s informacemi
- rozvoj paměti
- zrková analýza, přiřadit správný obrázek k tučňákovi
- rozvoj jemné motoriky

Pracovní list č. 9 (viz příloha V)

Aktivita pro děti 4,5-5 let: bludiště, který tučňák se dostane k rybě?

Cíl:

- umět samostatně pracovat
- soustředit se na činnost a udržet pozornost

Reflexe

Tematický blok č. 3 jsem realizovala ve třídě Kuřátek. Je to třída s nejmladšími dětmi ve věku 3 – 4 roky. V den realizace bylo ve třídě 16 dětí. Děti se nestyděly, některé mluvily více, jiné méně. Ve třídě jsou i 3 děti s OMJ, které se zapojovaly velmi málo. Spíše pozorovaly, co dělají ostatní. Děti rozpoznaly všechny obrázky. U výběru zvířátek měly trochu problém s volbou. Některé děti volily podle kamarádů, další se nemohly rozhodnout. Nakonec si vybraly všechny děti. Zopakovala jsem dětem bezpečnostní pravidla. Děti mezi obrázky pouze chodily. Nesměly běhat. Velká část třídy uhodla tučňáka, ostatní děti se k nim přidaly. V komunitním kruhu jsme si povídali o tučňácích. Odpovídaly spíše starší děti. Kniha *Modrý tučňák* se jim líbila pro svoje krásné ilustrace, ale i obsahově. Jelikož je kniha obsahově velmi krátká, všechny děti udržely pozornost. V této třídě jsem použila pracovní list č. 8. Většina dětí zadání pochopila. Se čtyřmi dětmi jsem pracovala individuálně. Tři děti odpověděly správně, ale pak začaly spojoval tučňáka se všemi obrázky.

S realizací jsem byla spokojená, cíle se naplnily, příště bych ale obrázky zvířat nedávala na zem, ale rozvěsila bych je do výšky po třídě. Tím se zamezí zdvihání obrázků a šlapání po nich. S třídou nejmenších dětí jsme se do časové dotace 30 minut nevešli. Celá aktivita trvala kolem 45 minut. Svačina trvala déle, než jsem předpokládala. Jelikož jsem dětem činnosti měnila, vydržely se soustředit až do konce. I děti s OMJ už byly v únoru zaintegrované, takže s nimi nebyl žádný problém. Jen se nezapojovaly tolik jako ostatní děti.

Pracovní listy č. 7 a č. 9. byly použity ve třídách Lišek a Kořat. Obě učitelky si ode mne vypůjčily knihu *Modrý tučňák* a realizovaly činnost podle zadání v tematickém bloku. Z jejich reflexe vím, že pracovní list č. 7 se dětem líbil pro svoji jednoduchost. Byl realizován ve třídě předškolních dětí. Správná písmena spojily všechny děti. Úvodní motivace je bavila. Učitelky obrázky na moje doporučení přilepily na vyšší místa ve třídě. Pracovní list č. 9 byl realizován ve třídě Lišek. Některým dětem se zdál obtížný. Měly problém s délkou čar, které vedly k tučňákovi. Neudržely vést prst po jedné čáře, a čáry se jim pletly. I v této třídě se většině dětí aktivita líbila. Obě třídy měly problém s časovou dotací. Děti si chtěly povídat o svých zážitcích ze zoo.

7.4 Evaluace tematických bloků

Měsíc únor je podle ŠVP v MŠ Jílovská měsícem pohádek, takže sada pracovních listů přirozeně navazovala na danou tematickou oblast. Aktivity spojené s pracovními listy byly realizovány především během dopoledních bloků. Ve dvou třídách pro zájem dětí byla realizována práce se dvěma pracovními listy během dopoledního a odpoledního bloku. Nedá se přesně stanovit, co se dětem líbilo nejvíce, jelikož se nejedná o stejnou skupinu dětí. Všechny děti se zapojovaly a snažily se plnit správně zadané úkoly. Bylo na nich vidět nadšení. Největším nedostatkem při všech činnostech byla časová dotace. Děti by si vydržely povídat mnohem déle, ale řád školy to bohužel nedovoluje.

Ve všech tematických blocích děti správně uplatňovaly svoje zkušenosti z běžného života. Všechny pracovní listy splnily cíle, dětem se práce s těmito tématy velmi líbila. Téma pohádek mají probírat ještě tři týdny, což skýtá učitelkám spousty možností, jak s dětmi a knižními pohádkovými náměty pracovat.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se zabývala tématem *Literární výchova v mateřské škole* a to konkrétně v MŠ Jílovská 75 na Praze 4. Během přípravy jsem prostudovala odbornou literaturu a podrobně se seznámila se čtenářskými strategiemi pro děti ve věku od tří do šesti let. Práci učitelky v mateřské škole jsem vykonávala devět let, což jsem uplatnila jak při výzkumném šetření, tak při tvorbě pracovních listů. Všechny pracovní listy byly použity v praxi a vyhodnoceny.

Předkládaná práce se skládá z teoretické a praktické části. První část vymezuje klíčovou terminologii, popisuje kurikulární dokumenty pro předškolní vzdělávání a charakterizuje danou věkovou skupinu. Obsahuje také výčet faktorů, které ovlivňují předčtenářskou gramotnost. Zde je zdůrazněna role rodiny a mateřské školy, jejichž úloha má podstatný vliv na rozvoj předčtenářské gramotnosti. Jsou zde uvedeny příklady toho, jak podněcovat u dětí kladný vztah ke knihám a čtení samotnému. V naší společnosti je v současné době tomuto tématu věnována značná pozornost. Nedílnou součástí teoretické části je charakteristika MŠ Jílovská, její přístup k literární výchově a specifické rysy, se kterými se musí potýkat.

V praktické části jsem zjišťovala přístup k literární výchově u jednotlivých učitelek. Při rozhovorech s dotazovanými respondenty jsem zjistila, jaké používají metody k rozvoji předčtenářské gramotnosti, s jakými oblastmi ji nejvíce propojují nebo které literární žánry nejvíce používají při práci s dětmi. Cílem praktické části bylo vypracování pracovních listů a jejich ověření v praxi. Při zpracování jsem vycházela z přání učitelek. Obsahově pracovní listy směřují k tématům, která jsou ve školce často probírána. Při tvorbě pracovních listů jsem využila toho, že podle ŠVP je měsíc únor měsícem pohádek. Nemusela jsem díky tomu odbíhat od tématu a plynule jsem na něj navázala. Při práci s dětmi se mi nejvíce osvědčila metoda vyprávění, kterou jsem použila při loutkové dramatizaci *Perníkové chaloupky*, ale i při vyprávění o tučňácích. Při těchto činnostech se mi podařilo zaujmout všechny děti. Největším problémem, se kterým jsem se potýkala, byla nedostatečná časová dotace. To mě vedlo k zamyšlení, rozdělit tematické bloky do více dnů. Náměty k dalším činnostem, které se týkají pracovních listů, jsou uvedeny na konci u jednotlivých bloků. Tyto činnosti se dají využít i v rámci tematicky zaměřených

celodenních nebo odpoledních programů pro děti i rodiče, ale i ve školní družině převážně u žáků první třídy.

Z výzkumu bylo zjištěno, že nejčastěji využívanou metodou, kterou učitelky v MŠ Jílovska používají, je četba. Tuto metodu využívají všechny učitelky. Na druhém místě je práce s ilustrací, kterou jako druhou zmínilo 63 % učitelek. Je důležité vědět, že žádná z učitelek nezmínila pouze jednu výukovou metodu. Ve své praxi je často propojují. Z výzkumu vyplynulo, že je literární výchova nejvíce propojována s výchovou pohybovou. Takto odpověděly všechny dotázané učitelky. Můj předpoklad, že se bude literární výchova nejvíce propojovat s výchovou dramatickou, se tedy nepotvrdil. Oproti tomu hypotéza, že učitelky dávají přednost klasickým pohádkám před současnou literaturou pro děti, se potvrdila. Sporný výsledek je u hypotézy č. 1. Délka praxe hraje významnou roli při výběru vhodných metod k rozvoji předčtenářské gramotnosti, ale důležitá je také osobnost pedagoga.

Během zpracování bakalářské práce jsem získala nové poznatky z oblasti předčtenářské gramotnosti a procvičila jsem si využití čtenářských strategií v praxi. Byla mi doporučena řada zajímavých knih pro děti, se kterými učitelky v současné době pracují. Seznam těchto knih je uveden v příloze VI.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

ALTMANOVÁ, J. a kol. *Gramotnosti ve vzdělávání: (příručka pro učitele)*.

Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2010. ISBN 978-80-87000-41-0.

BLAŽEK, R. a kol. *Mezinárodní šetření PISA 2018, Národní zpráva: Praha: Česká školní inspekce, 72 stran. ISBN 978-80-88087-24-3.*

ČAPEK, R. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnotících metod.*

Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-3450-7.

FASNEROVÁ, M. *Prvopočáteční čtení a psaní.* Praha: Grada, 2018.

ISBN 978-80-271-0289-1.

GEBHARTOVÁ, V. *Jak a co číst dětem v MŠ: komentovaný výběr literárních textů na základě RVP PV.* Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-854-8.

HORÁČEK, P. *Modrý tučňák.* Praha: Albatros, 2019. ISBN 978-80-00-05664-7.

CHALOUPKA, O. *Rozvoj dětského čtenářství.* Praha: Albatros, 1982.

ISBN neuvedeno

KOŠŤÁLOVÁ, H. „Co je čtenářské vývojové kontinuum v pojetí projektu Pomáháme školám k úspěchu“. *Kritická gramotnost*, 2016, roč.2., s. 6 – 7.

MERTIN, V.; GILLERNOVÁ, I. (ed.). *Psychologie pro učitelky mateřské školy.*

3.vyd. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0977-5.

MRÁZKOVÁ, E. *České pohádky pro malé děti*. 1. Brno: CPress, 2019.

ISBN 978-80-264-2817-6.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. a MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

PRŮCHA, J. a kol. *Předškolní dítě a svět vzdělávání: přehled teorie, praxe a výzkumných poznatků*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-323-5.

PRŮCHA, J.; KOŤÁTKOVÁ, S. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.

SMOLÍKOVÁ, K. a kol. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004. ISBN 80-239-5940-9.

Školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání pro školní rok 2019/2020.

Mateřská škola Jílovska, Praha 4, Jílovska č. 75.

TĚTHALOVÁ, M. *Už v mateřské škole lze děti vést ke čtení: Informatorium 3-8*. 2012, roč. 19, č. 10, s. 12-14

TOMÁŠKOVÁ, I. *Rozvíjíme předčtenářskou gramotnost v mateřské škole*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0790-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2012.

ISBN 978-80-246-2153-1.

BLAŽEK, R. a kol. *Mezinárodní šetření PISA 2018, Národní zpráva:*

Praha: Česká školní inspekce, 2019. ISBN 978-80-88087-24-3.

POUŽITÉ INTERNETOVÉ ZDROJE

Celé Česko čte dětem, *O kampani* [online]. Copyright © 2015 realizace a hosting [cit. 2019-11-21]. Dostupné na www: <http://www.ctenipomaha.cz/>

Česká školní inspekce ČR - Home [online]. Copyright © 2019 Česká školní inspekce [cit. 2019-11-04] Dostupné na www: https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDF_el._publikace/Tematicke_zpravy/2011_TZ_podpora_rozvoje_ctenarske_gramotnosti.pdf

Meta ops | [online]. [cit. 2019-11-20]. Dostupné na www: https://www.meta-ops.cz/sites/default/files/meta-strategicke-cile_2018-2020.pdf

Metodická doporučení pro rozvíjení čtenářské gramotnosti. *Metodický portál RVP - Modul Články* [online]. [cit. 2019-11-15] Dostupné na www: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/14941/metodicka-doporuceni-pro-rozvijeni-ctenarske-gramotnosti.html/>

Program PŘEČTI | Mezi-nami. *Nezisková organizace | Mezi námi, o.p.s. | Praha 4* [online]. Copyright © 2019 [cit. 2019-11-21]. Dostupné na www: <https://www.mezi-nami.cz/program-precti>

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání od 1. ledna 2018, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 2019-11-20]. Dostupné na www: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/predskolni-vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani-od-1-1>

Rozvoj čtenářské pregramotnosti v mateřských školách (MŠ, 16 hodin). Šablony od ITC [online]. [cit. 2019-11-28] Dostupné na www: <http://www.sablony-kurzy.cz/kurzy-pro-sablony/sablony-pro-ms/ms-ctenarska-pregramotnost/127-rozvoj-ctenarske-pregramotnosti-v-materskych-skolach-ms-16-hodin-pripravujeme.html>

Šablony II pro mateřské, základní a základní umělecké školy a školská zařízení pro zájmové vzdělávání.[online] Copyright © 2019 [cit. 2019-11-28] Dostupné na www: <https://www.zkola.cz/management/dotaceagranty/ESF/Stranky/Avizo-vyzvy-Sablony-II.aspx>

SEZNAM ZKRATEK

ČR – Česká republika

MŠ – mateřská škola

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

OMJ – odlišný mateřský jazyk

RVP – Rámcový vzdělávací program

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

ŠVP – Školní vzdělávací program

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I.	Otázky – polostrukturovaný rozhovor
Příloha II.	Ukázky z rozhovorů
Příloha III.	Tematický blok č. 1
Příloha IV.	Tematický blok č. 2
Příloha V.	Tematický blok č. 3
Příloha VI.	Současná literatura pro děti

Příloha I.

Otázky - polostrukturovaný rozhovor

Dobrý den,

jmenuji se Lucie Skibová a v současné době studuji na Jihočeské univerzitě obor Pedagogika volného času. Zpracovávám bakalářskou práci na téma: *Literární výchova v mateřské škole*, konkrétně v MŠ Jílovská. Ráda bych Vás poprosila o Váš čas. Rozhovor a jeho záznam bude sloužit pouze pro studijní účely a bude použit pro tuto bakalářskou práci.

1. Souhlasíte s provedením rozhovoru?
2. Jak dlouhou máte praxi jako učitelka v mateřské škole?
3. V jakém věkovém rozpětí máte děti ve Vaší třídě?
4. Jaké výukové metody používáte nejčastěji k rozvoji předčtenářské gramotnosti?
5. Kterou z těchto metod využíváte nejčastěji a proč?
6. S jakými dalšími oblastmi literární výchovu propojujete?
7. Jaké literární žánry děti nejvíce zaujmou?
8. Podle jakých kritérií si vybíráte knihy, které v praxi používáte?
9. Dáváte přednost klasickým pohádkám nebo současné literatuře pro děti?

Děkuji Vám a přeji hezký den.

Příloha II.

Ukázky z rozhovorů

Ukázka č. 1

Učitelka s praxí v mateřské škole 28 let. Děti ve třídě ve věku 4-5 let.

1. otázka: Jaké výukové metody používáte nejčastěji k rozvoji předčtenářské gramotnosti?

Odpověď: *Tak nejvíc asi četbu, i na pokračování, verše, hrajeme na básníky, sluchové hry, dramatizace, prohlížení obrázkových knížek nebo nácvik básní.*

2. otázka: Kterou z těchto metod využíváte nejčastěji a proč?

Odpověď: *Četbu, tu děti milují.*

3. otázka: S jakými dalšími oblastmi literární výchovu propojujete?

Odpověď: *Já myslím, že se propojuje úplně ve všech, ale asi vyzdvihnu hudební výchovu, matematické představy, tělesnou výchovu, rozumovou.*

4. otázka: Jaké literární žánry děti nejvíce zaujmou?

Odpověď: *Bajky a klasické české pohádky. Nejraději mají příběhy o zvířatech.*

5. otázka: Podle jakých kritérií si vybíráte knihy, které v praxi používáte?

Odpověď: *Podle věku dětí, tématu o kterém si povídáme, a také podle zájmu dětí.*

6. otázka: Dáváte přednost klasickým pohádkám nebo současné literatuře pro děti?

Odpověď: *Dávám přednost klasickým pohádkám. Ty by měly všechny děti znát. Je to základ. Některé děti je z domova ani neznají a ve školce je slyší poprvé. Občas ale zařazuji i moderní pohádky. Hezká je Tik, Ťak, Ťuk. Je to o třech tučňácích. Napsal jí myslím Michal Černík. Má i moc hezké ilustrace.*

Ukázka č. 2

Učitelka s praxí v mateřské škole 4 roky. Věk dětí ve třídě 5 – 6let.

1. otázka: Jaké výukové metody používáte nejčastěji k rozvoji předčtenářské gramotnosti?

Odpověď: *Úplně nejčastěji používám předvídání a propojování.*

2. otázka: Kterou z těchto metod využíváte nejčastěji a proč?

Odpověď: *Používám obě metody. Předvídání používám hlavně na začátku knížky a potom během děje, kdy je tam nějaká zápleтка, a ptát se dětí, jak by to mohlo pokračovat dál. A z titulní strany knížky, ve chvíli kdy jim to ukážu, nebo jim řeknu název knížky, tak se jich ptám, co si myslí, o čem by ta knížka mohla být. Propojování. U propojování se snažím propojit ten příběh s jejich reálným životem, těch dětí a to tím, když narazíme třeba, že se knížka někde odehrává, nebo se v té knížce něco děje a jestli je to u nich doma taky stejné.*

3. otázka: S jakými dalšími oblastmi literární výchovu propojujete?

Odpověď: *Úplně nejčastěji s pohybovkou a s výtvarkou.*

4. otázka: Jaké literární žánry děti nejvíce zaujmou?

Odpověď: *Tam nejde ani tak o žánr, ale spíš o děj té knížky, a o rozpoložení dětí ve chvíli, kdy já ji dám k dispozici. Když děti nejsou soustředěné, tak ta knížka může mít úžasný děj ty děti si z ní stejně nic neodnesou.*

5. otázka: Podle jakých kritérií si vybíráte knihy, které v praxi používáte?

Odpověď: *Podle toho, jestli mě knížka zaujme, nebo ne. Potom využívám portál Knihy dětem, který má editorka dětských knížek, a většinou knížka kterou ona doporučí opravdu stojí za to.*

6. otázka: Dáváte přednost klasickým pohádkám nebo současné literatuře pro děti?

Odpověď: *Zrovna teď máme únor, tak máme v plánu klasické pohádky, kdy na*

*každý týden je jedna pohádka, ale jinak dávám přednost spíše moderním pohádkám
nebo moderním příběhům.*

Příloha III.

Tematický blok č. 1 – práce s ilustrací

Úvodní motivace: Schováme po třídě obrázky s domácími zvířaty. Musí být stejný počet kartiček jako je dětí. Podle zvířecí řeči, kterou mluví učitelka, děti hledají správnou kartičku. Když ji najdou, posadí se do komunitního kruhu.

1. Jak byste popsali tento obrázek?
2. Co se na obrázku asi stalo, že se kočka usmívá a pes mračí?
3. Jaké jméno byste dali pejskovi a jaké kočce?
4. Kolik je na obrázku koťátek?
5. Jakou barvu by koťátka mohla mít?
6. Zkuste vymyslet příběh podle obrázku.

A teď si přečteme, jak to bylo doopravdy:

Pes Alík a kočka Terezka (jména volíme podle toho, jaká děti vybraly)

První sluneční paprsky dopadaly na dvorek u malého stavení, kde bydlela babička, dědeček, kočka Terezka a pes Alík. Bylo zrovna jaro, když se Terezce narodila tři koťátka. Přinesla jedno po druhém do kuchyně, aby se pochlubila babičce a dědečkovi.

Babička Terezce její koťátka pochválila a připravila pro ně koš vystlaný starou dekou. Z Terezky se stala pyšná maminka. Koťátka byla ještě téměř holá a jen tak slabounce kňourala. Terezka je olizovala a tiše si u toho předla.

Po chvíli přišel do kuchyně pes Alík. Nakoukl zvědavě nad košík, začmúchal a povídá: „Fuj, ta jsou ale ošklivá. Jak může mít taková hezká kočka jako ty, tak divná koťata?“

Terezka se naježila a bojovně vyprskla proti Alíkovi. Ten raději rychle vyběhl na dvůr. Pro Terezku to byla ta nejhezčí koťátka na celém světě. Rozhodla se proto, že už s Alíkem nikdy nepromluví.

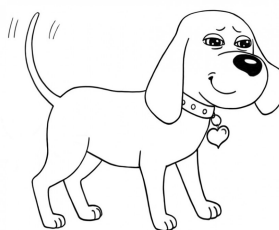
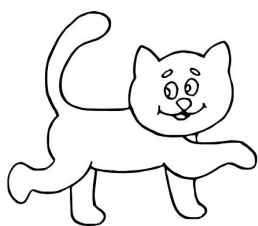
Čas ubíhal a koťátka rostla. Měla krásný hebký kožíšek a zelená očka. Byla hravá a zvědavá. V košíku už jim bylo těsno, tak je Terezka vodila na dvůr a občas i na louku za chalupou, aby je naučila lovit myši. Koťátka po louce pobíhala, honila se, a když je odpoledne Terezka zavolala domů, hned přiběhla.

Jednou ale nepřiběhla všechna. Bylo jich o jedno méně. Terezka běhala po louce, mňoukala, ale ztracené koťátko nikde. Vrátila se tedy domů jen se dvěma koťaty. Když to zahlédla babička s dědečkem, chtěli se vypravit třetí koťátko také hledat. V tom se přihnal do kuchyně pes Alík. Celý udýchaný držel v tlamě Terezky koťátko. Položil ho do košíku a povídá: „To Tvoje koťátko se zaběhlo až k lesu. Příště si ho líp hlídej. Byla by škoda, kdyby se tak pěkné koťátko ztratilo.“ Terezka byla šťastná. Děkovala Alíkovi, že ji koťátko přinesl. A tak se kočka Terezka s pejskem Alíkem zase usmířili.

Podle složení třídy, vybereme následující aktivitu vhodnou pro daný věk dětí.

Pracovní list č. 1 – aktivita vhodná pro děti od 3 let

Vymaluj podle svojí fantazie kočku Terezku nebo pejska Alíka.

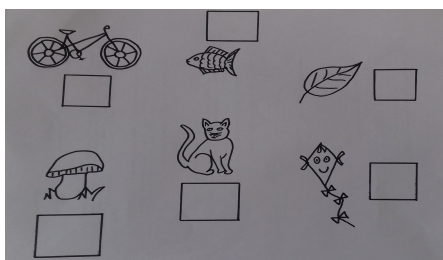
Pracovní list č. 2 – aktivita vhodná pro děti od 4 let

Najdi 4 rozdíly a zakroužkuj je.

Pracovní list č. 3 – aktivita vhodná pro předškolní děti

Pojmenuj obrázky a řekni na jaké písmeno začínají. Potom do čtverečku vepiš první písmeno a vymaluj obrázky, které začínají na stejné písmeno.

Příloha IV

Tematický blok č. 2 - *Perníková chaloupka*

Úvodní motivace: Připravíme si tematické obrázky k pohádce *Perníková chaloupka*. Větší x menší. Děti sedí v komunitním kruhu, podávají si míček a pojmenovávají obrázky. Např. velký je hrnec, malý hrneček, strom x stromeček, aj. Obrázky pak pokládáme doprostřed kruhu.

Učitelka se ptá:

„Děti, připomínají vám tyto obrázky nějakou pohádku? Kdo z vás už byl někdy v lese?“

Seznámíme děti s pohádkou Boženy Němcové *Perníková chaloupka*.

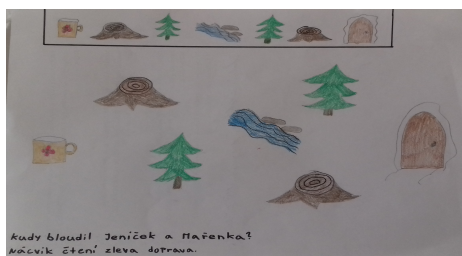
Zahrajeme dětem loutkové divadlo.

Otázky k pohádce:

1. Děti, kdo byl v pohádce zlý a kdo hodný?
2. Proč Jeníček s Mařenkou loupali perníček?
3. Co byste dělaly, kdybyste se ztratily v lese?

Pracovní list č. 4 – aktivita vhodná pro děti od 4 let

Přečti obrázky zleva doprava. Spoj je tak, jak šli Jeníček a Mařenka. Začni hrnečkem.

Pracovní list č. 5 a č. 6

Barevný diktát – jedno srdíčko vybarvi červeně, všechna kolečka modře, dveře vybarvi zelenou pastelkou, komín hnědou a čtverec žlutou.

Pracovní list č. 5

Aktivita vhodná pro děti od 3let.

Pracovní list č.6

Aktivita vhodná pro děti od 4,5 roku.

Příloha V

Tematický blok č. 3 - Modrý tučňák

1. Kdo ví, jak se jmenuje zvíře, které je na obrázku?

2. Už jste ho někdo někdy viděl? A kde? (Učitelka vypráví dětem, kde tučňák žije. Pouze na jižní polokouli - Antarktida. Pro lepší názornost je dobré použít globus, nebo alespoň obrázek zeměkoule.)

3. Kdo si myslíte, že je největším nepřítelem tučňáka?

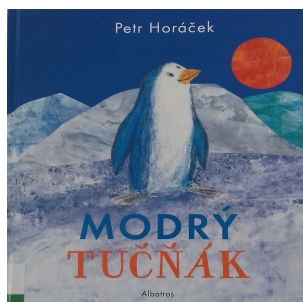
4. Čím se tučňák živí?

5. Podívejte se na obrázek, a řekněte mi, jestli se tučňák rodí jako mládě, nebo se vylíhne z vajíčka?

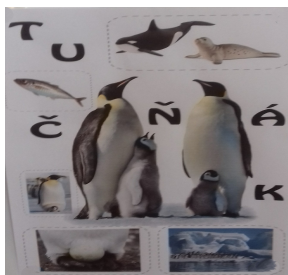
6. Takhle vypadá, když se vylíhne, a my si teď přečteme pohádku o jednom zvláštním tučňákovi.

7. Následuje četba z knihy Petra Horáčka *Modrý tučňák*

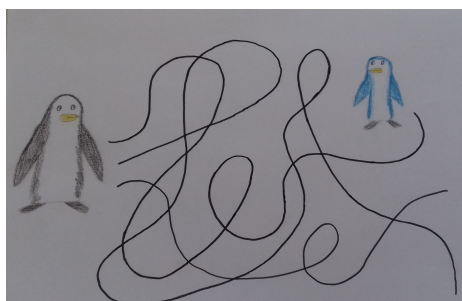
Pracovní list č. 7 – aktivita vhodná pro předškolní děti
Najdi slovo TUČŇÁK, spoj písmena ve správném pořadí.

Pracovní list č. 8 – aktivita vhodná pro děti od 3 let
Co asi tučňák jí? Spoj správné jídlo s tučňákem.

Pracovní list č. 9 – aktivita vhodná pro děti od 4,5 roku
Najdi cestou, kterou se malý tučňák dostane k modrému tučňákovi.

Příloha VI

Současná literatura pro děti od tří do šesti let, kterou využívají učitelky z MŠ Jílovská ve své praxi.

ANDERSEN, H. Ch.; PARKER, V. *Kniha pohádek*. Překlad Vlasta Benešová. Praha: Svojtka & Co., 2015. ISBN 978-80-256-1602-4.

ČERNÍK, M. *Tik, Ťak, Ťuk: pohádky o třech tučňácích*. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5474-6.

HORÁČEK, P. *Husa Liza*. Překlad Marie Těthalová. Vydání druhé. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1294-2.

HORÁČEK, P. *Modrý tučňák*. Překlad Martina Waclawičová. Praha: Albatros, 2019. ISBN 978-80-00-05664-7

HORÁČEK, P. *O myšce, která se nebála*. Praha: Portál, 2019. ISBN 978-80-262-1469-4.

MALÝ, R. *Kam až smí smích*. Praha: Meander, 2009. Modrý slon (Meander). ISBN 978-80-86283-72-2.

MOTLOVÁ, M. (ed.) *Český špalíček pohádek, říkadel, hádanek, přísloví a písniček*. Vydání třetí. Praha: Knižní klub, 2016. ISBN 978-80-242-5111-0.

MRÁZKOVÁ, D. *Auto z pralesa*. 3. vydání. Praha: Baobab, 2016. ISBN 978-80-7515-035-6.

MRÁZKOVÁ, D. *Co by se stalo, kdyby--*. Praha: Baobab, 2012. ISBN 978-80-87060-65-0.

MRÁZKOVÁ, D. *Byla jedna moucha*. 2. vydání. Praha: Baobab, 2019.
ISBN 978-80-7515-091-2.

PACOVSKÁ, I. *Měsíce*. Praha: Albatros, 2014. ISBN 978-80-00-03799-8.

SAINT-EXUPÉRY, A. *Malý princ*. Překlad Jiří Pelán. Praha: Euromedia Group, 2019. ISBN 978-80-7617-598-3.

SKÁCEL, J. *Uspávanky*. Vydání druhé. Brno: Moravská Bastei MOBA, s.r.o., 2018. ISBN 978-80-243-8063-6.

ŠIBOROVÁ, Z. *Včelka Meduška: pohádky z včelího úlu*. Praha: Fragment, 2018.
ISBN 978-80-253-3680-9.

ZÁVADOVÁ, K. (ed). *Dobrá večer, dobrou noc*. Praha: Albatros, 2018.
ISBN 978-80-00-05233-5

ABSTRAKT

SKIBOVÁ, L. *Literární výchova v mateřské škole*. České Budějovice, 2020. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce doc. PhDr. Helena Zbudilová, Ph.D.

Klíčová slova: čtenářská gramotnost, předčtenářská gramotnost, předškolní věk, literární výchova, mezinárodní organizace, kurikulární dokumenty

Tato bakalářská práce je zaměřena na literární výchovu v MŠ Jílovská 75 na Praze 4. Teoretická část vymezuje klíčovou terminologii jako je čtenářská gramotnost, předčtenářská gramotnost, kurikulární dokumenty pro předškolní vzdělávání a faktory ovlivňující rozvoj předčtenářské gramotnosti.

Praktická část seznamuje s výsledky výzkumu, který analyzoval současný stav literární výchovy a výukové metody, které používají učitelky v MŠ Jílovská. Pro tuto analýzu byl použit polostrukturovaný rozhovor, na jehož základě byly vytvořeny pracovní listy. Nedílnou součástí této práce je i ověření a následné vyhodnocení těchto pracovních listů.

ABSTRACT

Literary education in kindergarten

Key words: reading literacy, pre-reading literacy, pre-school children, literary education, international organizations, curricular documents

This bachelor thesis deals with the development of early literacy among children in kindergarten, particularly in Kindergarten Jílovská 75 in Prague 4. The theoretical part defines terminology such as literary education, reading literacy, pre-reading literacy, curricular documents for pre-school education. It describes factors influencing the development of skills previous reading.

The second part of the bachelor thesis presents the result of research, which describes current environment in Kindergarten Jílovská and explores how do teachers develop early literacy and which methods of work they use. A semi-structured interview was used for this analysis. Worksheets were created on the basis of this. The verification and subsequent evaluation of these worksheets are an integral part of this thesis.